

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra Sociální práce

Diplomová práce

Bc. Renata Grofová

**Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem –
jeho uplatňování a výkon z hlediska praxe Probační a mediační
služby**

Conditional Sentences to Imprisonment with Supervision – Its
Application and Practice of Performance in Terms of the Probation and
Mediation Service

Praha 2013

Vedoucí práce: prof. JUDr. Helena Válková, CSc.

Poděkování:

Vedoucí práce prof. JUDr. Heleně Válkové, CSc. děkuji za odborné vedení a pomoc při zpracování závěrečné práce. Zároveň děkuji také vedení PMS ČR za poskytnutí odborných dat a materiálů, vedení PMS ČR středisko Praha a zdejšímu oddělení probace za možnost provést výzkumné šetření.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 10. července 2013

.....
Jméno a příjmení

Abstrakt

GROFOVÁ, Renata. *Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem – jeho uplatňování a výkon z hlediska praxe Probační a mediační služby*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 82 s. Diplomová práce

Cílem diplomové práce je zjistit, jak je uplatňován a plněn dohled u osob podmíněně odsouzených. Teoretická část práce rozebírá systém a výčet druhů trestů. Stěžejní část práce patří podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a aplikační praxi této sankce. V práci je uvedena také kapitola o Probační a mediační službě. Praktická část diplomové práce popisuje průběh zkoumání a vyhodnocování výsledků.

Závěr práce obsahuje zhodnocení získaných poznatků a návrh, jak ukládání a plnění této sankce zefektivnit. Výzkumnou metodou je dotazníková výzkumná sonda a analýza spisů. Výzkumný vzorek byl sestaven z pracovníků PMS ČR středisko Praha a probačních spisů PMS ČR středisko Praha.

Klíčová slova: trestní sankce, Probační a mediační služba, dohled, trestný čin, pachatel

Abstract

GROFOVÁ, Renata. Conditional Sentences to Imprisonment with Supervision – Its Application and Practice of Performance in Terms of the Probation and Mediation Service. Praha: Faculty of Arts of Charles University, 2013. 82 s. Master Degree Thesis.

The aim of the Master's thesis is to ascertain how the supervision of conditionally convicted persons is applied and fulfilled. The theoretical part of the thesis analyses the system of the various forms of punishment. The key part of the thesis focuses on Suspended Sentences with surveillance and the application in practice of this form of punishment. The thesis also includes a chapter about the Probation and Mediation Service. The practical part describes the process of examination and the evaluations of the results.

The last part of the thesis contains an evaluation of the gained findings and a proposal how to streamline the above mentioned form of sentence in order to make it more effective. The research methods chosen are a research questionnaire survey and the analysis of records. The research sample was compiled out of the employees of the Probation and Mediation Service in Prague and the files on record of the Probation and Mediation Service in Prague.

Key words: criminal penalty, Probation and Mediation Service, supervision, criminal offense, offender

Obsah

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Systém a výčet druhů trestů	10
1.1 Historický vývoj	10
1.2 Systém trestů	12
1.3 Druhy trestů u dospělých fyzických osob	13
1.4 Druhy trestních opatření u mladistvých	14
1.5 Druhy trestů u právnických osob	14
1.6 Základní zásady ukládání trestů	14
2. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem	17
2.1 Historický úvod	17
2.2 Platná právní úprava	21
2.3 Pojem a účel dohledu	24
2.4 Výhody a nevýhody dohledu	25
2.5 Povinnosti pachatele a probačního úředníka při dohledu	25
2.6 Ukončení podmíněného odsouzení s dohledem	27
3. Aplikační praxe	30
4. Probační a mediační služba	34
4.1 Počátky postpenitenciární péče před rokem 1989	34
4.2 Vznik a vývoj probace a mediace	34
4.3 Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky	36
4.4 Práva a povinnosti pracovníka Probační a mediační služby v rámci dohledu	39
4.5 Zákonem stanovené povinnosti klienta PMS ČR	41
II. PRAKTICKÁ ČÁST	44
1. Uvedení do problematiky praktické části	44
1.1 Cíl výzkumu	44
1.2 Charakteristika zkoumané skupiny	44
1.3 Metody výzkumu	45
1.4 Předmět výzkumu a výzkumné předpoklady	45
1.5 Průběh výzkumu	46
2. Dotazníkové výzkumné šetření	48
3. Analýza spisů	59
3.1 Sociálně – demografické údaje o pachateli	59
3.2 Kriminální minulost pachatelů v současné době odsouzených k trestu podmíněného odsouzení s dohledem	60
3.3 Nynější situace pachatelů trestné činnosti odsouzených k trestu podmíněného odsouzení s dohledem	62
3.4 Vlastní výkon a zajištění dohledu	68
4. Porovnání výsledků dotazníkového výzkumného šetření a analýzy spisů	70
III. ZÁVĚRY	72
1. Shrnutí	72
2. Doporučení	75
Použitá literatura	77
Seznam příloh	80

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

ČSAV – Československá akademie věd

Hl. m. Praha – Hlavní město Praha

m – měsíc

MVÚR – maření výkonu úředního rozhodnutí

Násl. - následující

NEPO – nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

OPL – omamné a psychotropní látky

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná

PMS ČR – Probační a mediační služba České republiky

POD – Podmíněné odsouzení s dohledem

Policie ČR – Policie České republiky

Pracovník PMS ČR – pracovník Probační a mediační služby

PÚ – probační úředník

ŘO – řidičské oprávnění

TČ – trestný čin

TOPO – trestní odpovědnost právnické osoby

TrŘ – trestní řád

TS – trestní stíhání

TrZ – zákon č. 390/2012 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

ÚP – úřad práce

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

Zákon o PMS – zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

ÚVOD

V posledních 10 letech razantně vzrostl počet vězňů z 13 000 na cca 20 500 a nedostačující kapacita věznic se stala vážným problémem. Podle studie Libora Duška (2012) stojí za současným přeplněním českých věznic především výrazný nárůst pravděpodobnosti, že odhalený pachatel bude odsouzen, a také nárůst odsouzených, kteří jsou potrestáni nepodmíněným trestem. Dalším významným faktorem, který se na růstu vězňů podílel v menší míře, je prodlužování délky trestů, k němuž docházelo v posledních dvou letech. Důvodem je přijetí nového trestního zákoníku, který zpřísnil trestní sazby u některých frekventovaných, méně závažných trestných činů. Částečným řešením situace by mohlo být častější využívání alternativních trestů. Problematika alternativních opatření k nepodmíněnému trestu odnětí svobody představuje řadu let často diskutované téma. Důvodem jsou neuspokojivé výsledky ve způsobu sankcionování trestných činů prostřednictvím uvěznění. Zkušenosti jednoznačně ukazují některé vážné nevýhody spojené s nepodmíněným trestem odnětí svobody. Týká se to především nedostatečného výchovného působení tohoto trestu, avšak přehlížet nelze ani problémy související s přeplněním věznic a vysokými náklady spojenými s výkonem trestu odnětí svobody (Ščerba, 2011). Při zachování stávající trestní politiky by proto bylo třeba rozšířit kapacity věznic.

Problém přeplněnosti věznic částečně a krátkodobě vyřešila amnestie bývalého prezidenta České republiky Václava Klause. Z hlediska odborníků šlo však o krok nepromyšlený a nesystematický. Již nyní se někteří amnestovaní do věznic opět vrátili. Věznice byly před amnestií naplněné na 116% oficiální kapacity. Ve srovnání s ostatními evropskými vyspělými zeměmi je v České republice velmi vysoké procento populace ve věznicích. Na 100 000 obyvatel připadalo v roce 2012 v České republice 219 vězňů, zatímco např. v Rakousku 104, na Slovensku 184, v Německu je to 86 a ve Walesu a Anglii 154 vězňů na 100 000 obyvatel (Dušek, 2012).

Důvodem výběru tohoto tématu se stal autorčin zájem o problematiku trestního práva, trestních sankcí a práce s lidmi porušujícími trestní předpisy. Vliv na něj měla i autorčina dvouměsíční praxe na Probační a mediační službě České republiky. Záměrem bylo také zjistit, jak v praxi funguje uplatňování jedné z alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Jedná se o téma stále aktuální. Je třeba se jím zabývat, diskutovat o něm a podávat nové podněty ke zlepšení efektivity této sankce. Cílem práce je zjistit uplatňování a výkon podmíněného odsouzení k trestu odnětí s dohledem z hlediska praxe Probační a mediační služby.

Práce obsahuje dvě části, teoretickou a praktickou. První kapitola teoretické části se věnuje systému a výčtu druhů trestu. Další kapitola se zaměřuje na podmíněné odsouzení

k trestu odnětí svobody s dohledem. Následující kapitola se pak orientuje na aplikační praxi. Dále se práce zmiňuje o Probační a mediační službě ČR.

V praktické části práce je zdůvodněn výběr typu výzkumu a metody sběru dat. Pro výzkum byl zvolen výzkum kvantitativní, protože bylo třeba z probačních spisů a od pracovníků Probační a mediační služby ČR zjistit, jak je uplatňován a vykonáván dohled u podmíněně odsouzených. Dále za jaké trestné činy je pachatelům ukládáno podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a jaká je jejich spolupráce s Probační a mediační službou ČR. Pracovníci Probační a mediační služby ČR byli dotazováni i na to, jaké výhody a nevýhody této sankce vidí a zda je nynější právní úprava dostatečná. Obsahová analýza spisů pak byla zaměřena na zjištění sociálního zázemí pachatele, jeho kriminální minulost, trestnou činnost, za kterou dostal dohled, a jeho spolupráci s Probační a mediační službou při výkonu dohledu.

Praktická část obsahuje také metodologii. Je provedena analýza výzkumu a následná prezentace získaných dat. Ta jsou poté shrnuta v závěru práce.

Tato práce je určena všem, kteří se problematikou trestního práva, zejm. alternativami k nepodmíněnému trestu odnětí svobody profesionálně zabývají, i těm, kteří se o tuto oblast zajímají z jiného důvodu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Systém a výčet druhů trestů

1.1 Historický vývoj

Scheinost (2010) uvádí, že trest je historicky spjat s kriminalitou v tom smyslu, že vždy tvořil přirozenou reakci na spáchaný čin. Toto sepětí je všeobecně chápáno jako něco správného a samozřejmého, ať už si pod pojmem trest představujeme odplatu, odstrašení, pomstu, újmu pro pachatele, ochranu společnosti, zadostiučinění pro oběť, prostředek k vykoupení viny nebo k nápravě. Historické zkušenosti nepřesvědčují, že tvrdé a kruté způsoby trestání vedou ke snížení zločinnosti. Historie uvěznění je dosti nepřehledná, v evropském kontextu převažuje názor, že původně bylo uvěznění používáno jako zabezpečovací prostředek, tedy jako vazba zločinců, očekávajících rozhodnutí soudu o trestu nebo jako nátlak na dlužníky, aby splnili své závazky a aby byli k dispozici věřitelům. Používání uvěznění jako trestní sankce vedlo k vytváření velmi drsných podmínek, za kterých se tento trest vykonával. Bylo tomu tak zejména proto, že uvržení do vězení bylo chápáno jako alternativa k tradičním trestům, tedy k popravě nebo k jiným fyzickým a ponižujícím trestům. Přibližně již v 17. století se setkáváme s různě odstupňovaným výkonem uvěznění, pokud jde o délku odnětí svobody či podmínek, za kterých bylo prováděno. Zároveň se však začínají ozývat hlasy poukazující na různé stinné stránky tohoto trestu, zejména pokud jde o účinky na pachatele a o způsob jeho výkonu.

V trestně právní teorii je koncepce trestání založena na známé zásadě *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, což znamená, že trestný čin i trest musí být vymezen zákonem. Lze poznamenat, že výraz *poena*, pocházející z řečtiny, původně znamenal očistění obce od zločinu a postoupení pachatele k božstvu. Různá současná teoretická vymezení trestu zahrnují tyto znaky: trest obsahuje způsobení újmy, tato újma je způsobena cíleně k tomu oprávněnou autoritou, trest je ukládán za porušení práva, toto porušení musí být zaviněné, trest je ukládán z ospravedlnitelného důvodu.

Základní koncepce týkající se účelu trestu (*Scheinost, 2010*):

- a) Trestný čin je považován za akt svobodné vůle pachatele a trest je proto přirozeným důsledkem spáchaného činu, přiměřenost trestu se posuzuje podle závažnosti deliktu, je jeho odrazem. Trest má význam sám v sobě, jeho uložení je morálním imperativem. Je nutno trestat proto, že byl spáchán trestný čin.

- b) Spáchání trestného činu je důsledek určitých poznatelných vlivů, např. nedostatků ve výchově, rodinného prostředí, existenční nouze, biologických a psychologických předpokladů. Pachatel se nerozhoduje svobodně, zda trestný čin spáchá, ale jedná pod tlakem různých osobnostních a sociálních faktorů. Hlavní a jedině ospravedlnitelný cíl trestání spočívá proto v tom, aby při výkonu trestu bylo pachateli poskytnuto odborné zacházení, které potlačí příčiny, proč byl trestný čin spáchán.

Teorie funkcí trestu (*Válková, Kuchta, 2012*):

- a) odplatná (retributivní)

Zahrnuje jednu z nejstarších myšlenek o ospravedlnění trestu tím, že morální svět, jenž byl vyveden z rovnováhy spácháním trestného činu, může být obnoven potrestáním viníka. Trest je chápán jako přirozený důsledek kriminálního jednání. Trest musí pro pachatele znamenat určitou újmu, jejíž čitelnost, vyjádřená výší a druhem trestu, má odpovídat závažnosti spáchaného činu. Trest by měl co nejvíce odpovídat zločinu. Problémem je, jak stanovit přiměřenost újmy a jak stanovit závažnost trestného činu. V posledních desetiletích retributivní teorie funkce trestu prožívá oživení, vyvolané především nárůstem kriminality a jejím následným nezvládnutím rehabilitačními a resocializačními metodami používanými v zacházení s pachateli.

- b) odstrašení

Tato teorie spatřuje funkci trestu především v tom, že odrazuje pachatele od dalšího kriminálního chování a stejný účinek má i na ostatní jedince, kteří se mohou stát potenciálními pachateli. Je potvrzeno, že preventivní funkce trestu nespočívá v jeho tvrdosti, ale v jeho neodvratitelnosti. Z teorie odstrašení vyplývá, že při ukládání trestů, chce-li společnost docílit jejich větší účinnosti, je třeba více přihlížet k pachateli než ke škodlivosti trestného činu, který byl spáchán. Trest musí být spojen s odejmutím všech výhod, které byly získány tímto činem. Odstrašující účinek mají i nežádoucí důsledky trestů jako stigma kriminálního, tzv. labelling effect. Kritici této teorie poukazují na nebezpečí přeceňování jeho významu – odstrašující účinek u pachatele nelze blíže specifikovat, neboť motivace a pak rozhodnutí spáchat trestný čin je výsledkem vzájemného působení vnějších a vnitřních faktorů jednání, jejichž působnost a závažnost nelze odhadnout.

- c) rehabilitační (nápravná, korektivní, resocializační)

Rehabilitační teorie spatřuje jediný cíl trestání v tom, aby pachateli bylo poskytnuto takové odborné zacházení, prostřednictvím kterého by došlo k poznání, které osobnostní

vlastnosti i vlastnosti chování ve spojení se sociálním prostředím participovaly na trestné činnosti. Od tohoto poznání se odvíjí cíl korektivního – nápravného – procesu, motivace pachatele a způsob vedení tohoto procesu, aby došlo k nápravě, korekci, ke společensky žádoucím chování.

d) eliminační

Eliminační teorie spatřuje účel trestního postihu v dočasné nebo trvalé izolaci pachatele od ostatních lidí ve společnosti, izolace má být nejen nejcitlivější újmou pro pachatele, ale i nejspolehlivější ochranou společnosti. Tato teorie je založena na predikci recidivního chování pachatelů trestných činů. Dnes lze izolaci připustit pouze u pachatelů závažné nebo opakované trestné činnosti, kteří nejsou schopni profitovat z procesu nápravné resocializace a zůstává zde proto vysoké nebezpečí dalšího selhání a z toho plynoucí hrozba pro ostatní spoluobčany.

e) restituční (kompenzační, obnovující)

Restituční teorie zdůrazňuje význam odstranění následků trestného jednání a význam náhrady škody, kterou utrpěla oběť trestného činu. Podle této teorie má trest směřovat k tomu, aby byla obnovena rovnováha v sociálních vztazích, porušená trestným činem, a aby byly uspokojeny nároky poškozených osob, tj. aby pachatel svým jednáním nahradil, zmínil či jinak kompenzoval škodu.

1.2 Systém trestů

Systém trestů musí splňovat řadu požadavků, aby byl schopen zajistit nápravu pachatele i ochranu společnosti. Znamená to, že by měl zahrnovat co největší počet druhů trestů různé intenzity tak, aby bylo možné trest co nejvíce individualizovat ve vztahu ke konkrétnímu pachateli a k jím spáchanému činu (individualizace a adekvátnost trestu); z téhož důvodu má mít co největší možnosti odstupňování délky trvání a intenzity, popřípadě i režimu výkonu jednotlivých trestů; újmy obsažené v trestech mají podle možnosti postihovat každého odsouzeného pachatele bez výjimky (rovnost před zákonem); tyto újmy se mají, pokud je to možné, co nejvíce omezit jen na osobu pachatele (personalita trestu); žádný z trestů ani jeho výkonů nesmí ponížovat lidskou důstojnost (humanita trestu); tresty mají být reparable pro případ justičního omylu; výkon všech druhů trestů nemá být pro pachatele překážkou, aby se po výkonu zařadil do normálního občanského života (*Šámal, 2012*).

Válková, Kuchta (2012) uvádějí, že v průběhu dějin lidstva dochází k uplatňování různých druhů trestů. Povaha trestních sankcí je výrazně ovlivňována vývojem soudnictví, práva a správy, pojetím lidských práv. Postupná humanizace se projevuje jak v četnosti jednotlivých druhů trestů, tak v charakteru samotného výkonu sankcí.

Druhy trestů se řídí podle různých hledisek, i když samotný trestní zákoník nepoužívá žádné dělení (kromě jednotlivých typů odnětí svobody). Podle toho, jaké druhy zájmů tresty postihují, může jít o tresty postihující zájmy jen jednoho druhu (např. peněžitý trest) nebo více druhů (např. trest odnětí svobody). Osobní svobody omezuje kromě trestu odnětí svobody i trest domácího vězení, zákazu pobytu, zákazu činnosti, zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, a vyhoštění. Majetek postihuje kromě peněžitého trestu i propadnutí majetku a propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Čestná práva pak trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti.

Podle obsahu se rozdělují tresty na výchovné a represivní. Toto dělení je ovšem nepřesné a relativní, protože každý trest má působit výchovně a v každém je obsažena i určitá míra represe nebo alespoň pohružka represí. Smysl tohoto rozdělování je pouze v tom, že jako výchovné se označují tresty, u nichž je prvek donucení omezen a výrazně se místo něj uplatní prvek výchovný (např. podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem).

Dalším dělením je rozlišování na tresty hlavní a vedlejší. První lze ukládat samostatně, nezávisle na ostatních druzích trestů, druhé jsou jen doplňkem některého trestu hlavního a mohou být uloženy pouze s ním. Některý z hlavních druhů trestů musí být uložen vždy, byl-li rozsudek odsuzující a nedošlo-li k upuštění od potrestání (§46 až 48 TrZ) nebo k neuložení trestu (§227 TrŘ). Může být uloženo i více hlavních trestů vedle sebe, nevylučuje-li to zákon (§53 odst.1) nebo povaha věci. Okruh přípustných druhů trestů (resp. trestních opatření) se částečně liší i podle osoby pachatele v případech, je-li pachatelem dospělá fyzická osoba, mladistvý nebo trestně odpovědná právnická osoba (*Šámal, 2012*).

1.3 Druhy trestů u dospělých fyzických osob

Ustanovení §52 odst.1 TrZ obsahuje taxativní výčet jednotlivých druhů trestů, které lze uložit pachatelům – fyzickým osobám, pokud nejsou mladiství. Jedná se o tyto tresty: odnětí svobody; domácí vězení; obecně prospěšné práce; propadnutí majetku; peněžitý trest; propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty; zákaz činnosti; zákaz pobytu; zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce; ztráta čestných titulů nebo vyznamenání; ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění.

Trest odnětí svobody může mít podobu nepodmíněného trestu odnětí svobody, včetně subkategorie výjimečného trestu, podmíněného trestu odnětí svobody a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a výjimečného trestu.

1.4 Druhy trestních opatření u mladistvých

Jde-li o pachatele, který je mladistvým, za spáchané provinění mu lze uložit jen sankce podle zvláštního zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Jde o výchovná opatření §15, ochranná opatření §21 a trestní opatření §24.

U trestních opatření ukládaných mladistvým se uplatňuje subsidiarita vůči ostatním opatřením vyjádřeným v § 3 odst. 2 ZSM, podle něhož trestní opatření lze uložit pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Dle § 24 odst. 2 ZSM pak trestní opatření uložené podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže v návaznosti na trestní zákoník musí vzhledem k okolnostem případu, osobě a poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého. Výkonem trestního opatření nesmí být ponížena lidská důstojnost.

Ustanovení § 24 odst. 1 ZSM obsahuje taxativní výčet trestních opatření, která můžou být soudem pro mládež uložená za spáchané provinění mladistvému. Jde o opatření obecně prospěšné práce; peněžité opatření; peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu; propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty; zákaz činnosti; vyhoštění; domácí vězení; zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce; odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení); odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem; odnětí svobody nepodmíněně.

1.5 Druhy trestů u právnických osob

Podle § 15 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen TOPO) lze za trestné činy spáchané právnickou osobou uložit pouze tyto tresty: zrušení právnické osoby; propadnutí majetku; peněžitý trest; propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty; zákaz činnosti; zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži; uveřejnění rozsudku (*Šámal, 2012*).

1.6 Základní zásady ukládání trestů

Jak uvádí *Sotolář (2001)* universální prostředí pro aplikaci trestů vytváří základní zásady trestání. V rámci tohoto prostředí pak právní předpoklady pro jejich ukládání vymezují podmínky, za nichž je třeba ukládat konkrétní druh trestů či trestu. Základní zásady trestání by všechny měly být respektovány při úvaze o kterémkoliv druhu trestu. S přihlédnutím k nim pak musí být posouzeny předpoklady uložení určitého trestu dané pro ten který konkrétní případ a vzhledem k nim pak je třeba zvolit druh trestu a stanovit jeho konkrétní výměru.

Podmínkou nejen účelnosti trestu, ale též jeho spravedlnosti, je jeho adekvátnost, přiměřenost a úměrnost. Základem adekvátnosti trestu je jeho úměrnost trestnému činu a osobnosti pachatele. Individualizace trestu postupuje od individualizace zákonné k individualizaci soudcovské. Zákonná individualizace trestu se opírá o typovou nebezpečnost trestného činu pro společnost, jehož předběžným výrazem je zákonná trestní sazba. Tímto způsobem vyjadřuje zákonodárce typické rozpětí závažnosti určitého typu trestného činu, do kterého by se měly „vejít“ v zásadě všechny konkrétní případy odpovídající tomuto typu. Sazba není ovšem jen odrazem materiální stránky trestného činu, nýbrž musí též vytvářet prostor pro zohlednění osobnosti pachatele trestného činu. Soudcovská individualizace trestu vychází především z konkrétní společenské škodlivosti trestného činu. Z tohoto hlediska je úkolem soudu v rámci individualizace zákonné vybrat konkrétní druh trestu z těch, jež nabízí zákon, a určit jeho konkrétní výměru. Při tom se řídí hledisky stanovenými v zákoně. V obecné rovině má pak pro soudcovskou individualizaci trestu stěžejní význam právě povaha a závažnost trestného činu, poměry pachatele a možnosti jeho nápravy. Při tom platí, že jednu a tutéž skutečnost nelze pachateli přičítat jak z hlediska viny, to je naplnění příslušné skutkové podstaty, tak i z hlediska trestu, to je ukládání příslušné sankce, tedy jako dvě různé okolnosti – zásada zákazu dvojího hodnocení.

Zásada jednoty trestní prevence a represe – tato zásada vyjadřuje podstatu vazeb mezi trestní prevencí a represí. Vymezuje rámec a charakter působení preventivní i represivní funkce trestního práva. Důsledná a efektivní individuální prevence trestem garantuje ochranu společnosti a jednotlivce trvaleji než sebezprávnější trestní represe, která se opírá zejména jen o negativní metody ovlivňování pachatelů. Ve skutečnosti jde o to chápat prevenci a represii jako pojmy vyvážené v každém jednotlivém případě. Obecně lze říci, že účelu trestu nelze dosáhnout pouhým „zavřením“ pachatele do věznice bez dalšího působení, nýbrž je nutné s ním v průběhu výkonu tohoto trestu pracovat, tedy aplikovat příslušné programy zacházení. *Zásada materiálně-formálního pojetí trestného činu lato sensu z hlediska trestu* (Sotolář, 2001) – podstata tohoto pojetí trestného činu lato sensu z hlediska trestu de lege lata spočívá v tom, že při výkladu a aplikaci platného a účinného trestního zákona se jeho materiální stránka posuzuje a bere v úvahu z hlediska trestání na základě okolností stojících i mimo znaky skutkové podstaty. Konkrétní společenská škodlivost spáchaného činu je tak pro účely trestání hodnocena nejen co do konkrétní intenzity naplnění samotných znaků skutkové podstaty, jdoucí nad nezbytné minimum vyžadované skutkovou podstatou pro závěr o vině, nýbrž i na podkladě skutečností stojících vedle skutkové podstaty. *Zásada zákonnosti trestů* – jen zákon stanoví, co je trestným činem a jaký trest lze za něj uložit. *Zásada zákazu*

retroaktivity trestního zákona k tíži pachatele z hlediska trestu – čin je trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán. *Zásada personality trestů* – ze zásady personality vyplývá, že povinnost vykonat uložený trest nelze převést na jinou osobu. Trest musí být vykonán tím, komu byl uložen. V případě, že by trest byl vykonán jinou osobou, než které byl trest uložen, způsobilo by to určité trestněprávní následky jak pro osobu, která trest bez právního důvodu vykonala, tak i pro osobu, které byl tento trest uložen. Účinnost i tíže trestu není určována pouze jeho kvalitou a kvantitou, ale je závislá i na osobě pachatele. Tentýž trest může na různé pachatele působit jinak, stejně tak různé tresty mohou mít podstatně odlišnou citelnost v určité situaci téhož pachatele. Význam osobních poměrů pachatele při ukládání trestu však nelze přeceňovat. Ve srovnání s ostatními hledisky má zpravidla menší vliv. Zásada personality také říká, že podle zákona České republiky se posuzuje i trestnost činu, který v cizině spáchal občan České republiky nebo osoba bez státní příslušnosti, která má na jejím území povolený trvalý pobyt. *Zásada přiměřenosti trestních sankcí* – tato zásada stanoví, že trest uložený za spáchaný trestný čin by měl odpovídat povaze a závažnosti spáchaného činu, jako i osobnosti pachatele, jeho poměrům (rodinným, osobním i majetkovým) a dalším zákonným kritériím. *Zásada zákazu dvojího přičítání z hlediska trestů* – působení této zásady z hlediska trestů spočívá v požadavku neslučitelnosti různých druhů trestů shodné povahy ukládaných témuž pachateli. Takový postih by byl nespravedlivý, protože by byl nepřiměřený pro svou nadbytečnost. Tato zásada též brání kumulaci určitých trestů s jejich alternativami a těsně navazuje na zásadu účelnosti trestu. *Zásada humánnosti trestů* – tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele přísnější, citelnější. *Zásada teritoriality* – tato vyjadřuje, že podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu, který byl spáchán na jejím území (Fryšták, 2008; Kratochvíl, 2012).

2. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

2.1 Historický úvod

Podmíněné odsouzení bylo poprvé v Evropě uzákoněno koncem 19.stol. v Belgii a Francii. Podstatnými znaky podmíněného odsouzení tedy byly výrok o trestu, rozhodnutí, že výkon trestu bude odložen, odvolání odkladu trestu a nevykonání odloženého trestu v případě, že odsouzený splní své povinnosti (*Válková, Kuchta, 2012*). Hlavní rozdíl mezi anglo-americkou probací a tímto typem podmíněného odsouzení byl v tom, že při probaci byl podmíněný odklad trestu spojen s ochranným dozorem prováděným zvláštním orgánem, zatímco u podmíněného odsouzení tento dozor nebyl. Podmíněné odsouzení je historicky, alespoň na evropském kontinentě, staršího data než probace. V prosazování této myšlenky sehrálo důležitou roli, že trest má odpovídat typovým i konkrétním zvláštnostem jednotlivých případů. Také, že podmíněně odsouzený může být ušetřen škodlivých účinků výkonu trestu odnětí svobody (*Rozum, 2000*).

Samotný trest nepodmíněného odsouzení uložený příležitostnému pachateli, navíc mladému a nezkušenému, se může stát sám o sobě faktorem recidivy. Deprese spojená s trestem může v odsouzeném vyvolat negativní reakci a postoje, které mohou vést k opětovnému spáchání trestného činu. Tyto negativní účinky podmíněné odsouzení zpravidla nemá. Podmíněně odsouzený zůstává na svobodě, ve společnosti, není vytržen z rodinného a širšího prostředí. Do určité míry lze využít i výchovného působení společnosti. Veškeré tyto výhody podmíněného odsouzení se později ukázaly umocněné ještě probací, jejímž těžištěm je probační, kvalifikovaný dohled (*Rozum, 2000*). Probace také umožnila rozšířit okruh pachatelů, kterým nebylo třeba ukládat nepodmíněný trest odnětí svobody.

Do českého trestního práva byl institut podmíněného odsouzení s dohledem zakotven novelou č. 253/1997 Sb., s účinností od 1.1.1998, a to společně s institutem podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. Od tohoto okamžiku se zároveň datuje počátek zavádění prvků probace do českého trestního práva, neboť jak podmíněné odsouzení s dohledem, tak i podmíněné upuštění od potrestání s dohledem beze zbytku vykazují všechny podstatné znaky probace. Probace je institutem pocházejícím z anglosaského práva a její podstatou je konstruktivní metoda převýchovy a jiného pozitivního ovlivňování chování pachatele trestného činu. Samotný výraz probace pochází z latinského „probare“ a znamená zkoušet, přičemž zkoušený dostane možnost prokázat, že když dostane druhou šanci, bude se chovat sociálně vhodným způsobem. Pro účely zákona o PMS se probací rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu

trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů (*zákon o PMS*). Probace je souhrnný termín pro služby zaměřené na pomoc, poradenství a kontrolu pro pachatele trestných činů nebo provinění, kteří svůj trest vykonávají na svobodě. Zahrnuje vytvoření probačního programu v rámci dohledu, zpracování zpráv o průběhu dohledu a spolupráci PMS s poskytovateli resocializačních a jiných programů (*Matoušek a kol., 2005*). Probace může být také chápána v užším i širším slova smyslu. V užším smyslu se jedná o určitý typ opatření, které spočívá v podmíněném odložení trestu, dále v osobní péči a dohledu, jenž je ukládán soudem tomu, kdo byl uznán vinným ze spáchání trestného činu. S tímto dohledem je spojován i osobní závazek obžalovaného dodržovat podmínky mu soudem uložené. V širším slova smyslu je probace založena nejen na soudním rozhodnutí, ale i na celém systému služeb, které jsou odsouzenému prostřednictvím Probační a mediační služby zajišťovány.

„Uplatnění probace vede ke zvýšení účinnosti trestní sankce a k dosažení vyváženého poměru mezi trestní represí a prevencí. Pachatel je ušetřen škodlivých důsledků výkonu trestu odnětí svobody a není vystaven negativním zkušenostem z pobytu ve vězení, které by jej mohly učinit zahořklým, nepřátelským vůči společnosti, případně i lépe vyškoleným pro zločinnou dráhu, neschopným znovu začít život svobodného člověka v důsledku nucené izolace od normálních sociálních kontaktů“ (*Svoboda, 2005, s. 37*).

Vývoj probace je ovlivňován a ovládán obecným společenským rozvojem evropských států a jurisdikcí. Současný stav podmíněného prominutí trestu (probace) vychází ze čtyř vývojových linií – obecného trendu přechodu od soukromé k veřejné organizaci probace; růst, úpadek a oživení významu dobrovolnické práce a rozvoj profesionální práce v rámci probace; slábnoucí důraz na poskytování pomoci vězňům, rostoucí důraz na dohled a kontrolu pachatelů a rozvoj a význam alternativních trestů a rostoucí úloha probačních služeb jako orgánů pověřených výkonem alternativních trestů. Probace se začínala formovat v průběhu 19. století v USA, ve státě Massachusetts. Za zakladatele je považován americký obuvník John Augustus, který se dobrovolně staral o pachatele trestných činů. První kauci složil v r. 1841, a to za muže, který byl obviněn z opilství. Nabídl mu bydlení i práci, tento ji přijal a na základě těchto polehčujících okolností byl poté odsouzen k mírnějšímu trestu. Augustus následně na to složil kauci ještě za dalších 2000 lidí a svým úsilím přispěl k přijetí prvního probačního zákona v USA v roce 1878 (*Kořízková, 2009*).

V některých zemích Evropy základní formy probace existovaly nebo byly poprvé vyvinuty již v 19. století. Příkladem je Skandinávie, kde například v Dánsku pomáhaly soukromé organizace propuštěným vězňům již přibližně od roku 1850 a již v roce 1905 byla probační práce vykonávána s vězni propuštěnými se zvláštní podmínkou. Ve Finsku v roce 1870 pracovaly ve věznicích soukromé organizace financované křesťanskými charitami, jež posílaly do věznic dobrovolníky, kteří pomáhali vězňům přiměřeným způsobem přežít trest a pokoušeli se „vyléčit“ propuštěné trestance pomocí náboženské výuky a výchovy. V Anglii je možné datovat počátek probačních služeb do roku 1876, kdy dar Umírněné společnosti církve anglické vedl ke jmenování řady „misionářů policejních soudů“, jejichž úkolem bylo odvrátit trestance od závislosti na alkoholu tím, že jim byla poskytnuta práce a ubytování, čímž tito pracovníci fungovali jako „misionáři ve vlastní zemi“. V Norsku byla v prvních desetiletích 19. století vytvořena státní komise, jejímž cílem bylo učinit první kroky k vytvoření probačních činností. Výsledkem bylo založení soukromých organizací působících v oblasti probačních služeb již kolem poloviny 19. století. Brzy na to se probačními aktivitami začaly zabývat i jihoevropské státy. Již v 19. století pomáhaly ve Švýcarsku křesťanské charity propuštěným vězňům a první organizace zaměřená na probační služby v Nizozemí je datována do roku 1823. Ve Francii druhé poloviny 19. století byla práce s trestanci před uvězněním i po něm jako jediným organizacím svěřena „klubům“ a „společnostem“ s křesťanským charitativním původem. Již v roce 1885 se tyto organizace osamostatnily a prostřednictvím vládního zákona získaly přístup ke státním financím (Derks, 2002).

Začátkem 20. století uplatnilo po celé Evropě „moderní hnutí“ v trestním právu svůj revoluční vliv na způsob, kterým společnost jedná s pachateli trestných činů, zločinci, delikventy a vězni. Důležitou změnou byl odklon od hlediska pocházejícího ze středověku, v němž se trestní právo soustředilo především na trestný čin a ne na pachatele trestného činu, a v němž klíčové koncepty představovala odvetná a zastrášovací opatření. Trestní právo bylo čím dál více individualizováno a věnovalo více pozornosti rehabilitaci a opětovnému zařazení pachatelů trestné činnosti do společnosti, stejně jako preventivním opatřením zaměřeným na jednotlivé pachatele. Strnulost klasického vězeňského systému (tj. penitenciálních institucí) a skutečnost, že nová hlediska směřovala stejným směrem jako hlediska v oblasti probace, se odrazily v rostoucí úloze této oblasti při uplatňování moderních opatření, a ve změně statutu probačních služeb z pomocných orgánů na orgány zaměřené na dohled nad pachateli a odsouzenými zločinci a orgány zodpovědné za vymáhání a organizaci trestních postihů. Probační činnost byla většinou zahájena aktivitami dobrovolníků a charitativních organizací, jež postupně nahradili profesionálové, organizace financované státem a výkonné

státní organizace. Tradice, pozadí a filozofie dobrovolnických prací sehrály klíčovou roli během formování současných systémů probační činnosti v Evropě. Obecně byly veřejné probační služby po dlouhou dobu doménou jednotlivých dobrovolníků a dobrovolníků z charitativních organizací. Ještě v roce 1961 mělo Rakousko pouze jednoho profesionálního pracovníka v probačních službách. V Holandsku začali probační práce vykonávat nedobrovolníci velice brzy, již v roce 1910, za velkou část veškerých prací vykonávaných v celé oblasti holandského systému probačních služeb zodpovídala Armáda spásy. V Norsku byly probační služby doménou dobrovolníků až do roku 1980. Ve Švédsku byly probační práce vždy realizovány v úzké spolupráci s dobrovolníky z církevních organizací a zájmových organizací. V Itálii dlouho dominovala stará a vysoce respektovaná církevní a komunistická dobrovolnická infrastruktura. Probační služby pro mladistvé vykonávali dosti brzy placení pracovníci, probace dospělých následovala až v roce 1975. V Německu v 19. století byl systém probačních prací ryze dobrovolnickou oblastí, přestože se první náznaky profesionalizace objevily v prvních desetiletích 20. století, vývoj profesionálních organizací začal až po pádu Hitlera.

Téměř ve všech evropských státech je posláním vězeňské a probační služby součástí obecných vládních cílů trestní politiky, tj. prostřednictvím podpory obětí zločinu dosahovat spravedlnosti a účinným výkonem trestů snižovat opětovné páchání trestných činů, a chránit občany (*Derks, 2002*).

V Evropě se probace vyvinula z klasického podmíněného odsouzení, odkladu trestu na zkušební dobu, kde se postupně začaly objevovat probační prvky (*Válková, Kuchta, 2012, Žatecká, 2007*). Probace prošla v posledních 50 letech několika vývojovými epochami. 50. léta se vyznačovala snahami o humanizaci vězeňských trestů a prvními pokusy o uplatnění alternativních trestů, především podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného propuštění. Služby se zaměřovaly na osobu pachatele, popřípadě na jeho bezprostřední okolí. Vedle tradičních prvků pomoci se uplatňovaly také prvky dohledu a kontroly. V 60. a 70. letech docházelo k prosazování různých terapeutických, sociálních a výchovných opatření, která byla uplatňována formou institucionální péče. Pro tuto epochu je charakteristické motto „zacházení namísto trestání“. Konec 70. a počátek 80. let se nesl v duchu nárůstu významu přirozeného sociálního prostředí pachatele pro jeho nápravu před institucionální formou zacházení. Byly hledány nové alternativní postupy pro řešení trestné činnosti zohledňující sociální prostředí, ve kterém pachatel žije. 80. léta byla typická depenalizačním charakterem trestní politiky, kdy byly obvyklé tradiční tresty nahrazovány tresty novými, alternativními opatřeními či způsoby zacházení. Zaváděly se instituty odklonů

v trestním řízení. V 90. letech zesilovala tendence pracovat s oběťmi trestného činu (*Žatecká, 2007*). Podmíněné odsouzení je tradičně považováno za prostředek prevence recidivy trestné činnosti. Zkušenosti ukázaly, že vězení a krátkodobé tresty odnětí svobody mají mnohem více škodlivých účinků, než účinků pozitivních. Podmíněné odsouzení podporuje žádoucí chování podmíněně odsouzeného, protože jeho selhání může vést k odvolání či zrušení odkladu trestu a k následnému výkonu trestu.

2.2 Platná právní úprava

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je, jak uvádí *Púry (2012)*, institutem našeho trestního práva, jehož základním smyslem je umožnit vedle jiných možností další alternativní způsob jak potrestat pachatele. Je jedním z prostředků, jimiž se dosahuje takového působení na pachatele, aby vedl řádný život i bez výkonu trestu odnětí svobody. Je projevem zásady humanity a trestní represe a má výrazný výchovný charakter. Od prostého podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody se liší tím, že zároveň s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody soud obligatorně vysloví nad pachatelem dohled. Úprava institutu podmíněného odsouzení s dohledem nebrání, aby bylo takto rozhodnuto v řízení před samosoudcem i trestním příkazem. Po rozhodnutí o uložení podmíněného odsouzení s dohledem soud po právní moci rozsudku pověří probačního úředníka, v jehož obvodu má odsouzený bydliště nebo pracoviště, aby jeho chování a dodržování uložených omezení a povinností sledoval způsobem stanoveným zvláštním zákonem (tj. Trestním zákoníkem a zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě). Podle povahy věci dále požádá o spolupůsobení orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů a další instituce, orgány a osoby. Při výkonu dohledu nelze podmíněně odsouzenému ukládat jiné povinnosti než ty, které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku. K možnosti sledovat pachatele podmíněně odsouzeného a k výkonu dohledu lze využít i mezinárodní spolupráce podle Evropské úmluvy o dohledu nad podmíněně odsouzenými či podmíněně propuštěnými pachateli.

Vedle podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem nelze uložit trest domácího vězení ani trest obecně prospěšných prací, jinak není v zásadě vyloučeno uložení jiných druhů trestů. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody nepřichází v úvahu v žádné alternativě u trestně odpovědné právnické osoby.

Podstata podmíněného odsouzení s dohledem tedy spočívá v tom, že výkon trestu odnětí svobody je podmíněně odložen na zkušební dobu, v jejímž průběhu je navíc pachatel ještě vystaven dohledu probačního úředníka. Jinými slovy podstata trestu nespočívá v tom, že by se podmíněně odkládalo vyslovení viny a uložení trestu. Naopak, pachatel

je pravomocně uznán vinným a je mu za spáchaný trestný čin uložen trest odnětí svobody v určité délce. Odkládá se a později i fakticky promíjí výkon uloženého trestu, pokud tedy odsouzený vyhoví stanoveným podmínkám (*Kratochvíl, 2012*). Oproti prostému podmíněnému odsouzení jde tedy o přísnější sankci. Navíc je spojen s intenzivnějším výchovným působením na pachatele směřujícím k jeho resocializaci. Podmíněné odsouzení s dohledem je svou podstatou určeno zejména pro ty pachatele, jejichž osobnost je narušena výraznějším způsobem a jejichž chování v průběhu zkušební doby je proto třeba intenzivněji a efektivněji kontrolovat a také pozitivně ovlivňovat.

Podmíněné odsouzení představuje alternativu krátkodobých, resp. střednědobých nepodmíněných trestů odnětí svobody. Tomu nasvědčuje i ustanovení § 81 odst. 1, které vymezuje zákonné předpoklady výkonu trestu odnětí svobody. Mezi zákonné předpoklady podmíněného odsouzení patří zejména konkrétní výměra uloženého trestu odnětí svobody, která odráží míru závažnosti trestného činu, dále je to osoba a poměry pachatele, jeho dosavadní život a prostředí, ve kterém žije a pracuje, okolnosti případu zakládající důvodný předpoklad toho, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba výkonu trestu odnětí svobody (*Kratochvíl, 2012*).

Současná právní úprava podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí s dohledem je obsažena v ustanovení § 84 TrZ. Základní podmínky pro jeho aplikaci jsou stejné jako u prostého podmíněného odsouzení. Soud pachateli uložil trest odnětí svobody, jehož konkrétní výměra nepřesáhla tři roky, a dospěl k závěru, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba výkonu tohoto trestu, a to vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a také vzhledem k okolnostem případu. Rozhodující je jeho výměra stanovená soudem v konkrétní věci, nikoli trestní sazba tohoto trestu uvedená ve zvláštní části trestního zákoníku. Přitom je bez významu, zda je trest odnětí svobody, o jehož podmíněný odklad jde, uložen za úmyslný trestný čin nebo za nedbalostní trestný čin. Také nezáleží na tom, zda jde o trest úhrnný nebo souhrnný nebo společný trest za pokračování v trestném činu. O podmíněném odsouzení s dohledem lze rozhodnout i tam, kde soud při stanovení výměry trestu odnětí svobody postupoval podle §40 odst. 2 a § 58 a snížil výměru tohoto trestu pod dolní hranici trestní sazby, která by jinak neumožňovala podmíněné odsouzení s dohledem (*Púry, 2012*). Na rozdíl od prostého podmíněného odsouzení však má soud k podmíněnému odsouzení s dohledem přistoupit především tehdy, když má za to, že je třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc. V zásadě tedy jde o situace, kdy na základě okolností konkrétního případu a informací vztahujících se k osobě

obviněného lze identifikovat jeden či více faktorů zvyšujících riziko případného opakování trestné činnosti a tomuto riziku nelze čelit jen stanovením některých přiměřených omezení či povinností v rámci zkušební doby prostého podmíněného odsouzení, ale je třeba přistoupit ke komplexnímu a soustavnému působení na pachatele.

Může se typicky jednat o případy, kdy byl trestný čin spáchán v přímé souvislosti s tím, že pachatel nemá trvalé zaměstnání či jiný legální zdroj příjmů, kdy se trestného činu dopustil v důsledku negativního vlivu jiných osob, v souvislosti se zneužíváním návykové látky, anebo třeba z okolností případu vyplývá určité narušení osobnosti pachatele. Stejně jako u prostého podmíněného odsouzení i u podmíněného odsouzení s dohledem musí soud stanovit zkušební dobu v rozpětí od jednoho do pěti let, která začíná běžet právní mocí odsuzujícího rozsudku. V průběhu zkušební doby má podmíněně odsouzený osvědčit, že důvěru danou mu ze strany soudu nezklamal. Zkušební dobu lze zostřit uložením přiměřených omezení nebo přiměřených povinností směřujících k tomu, aby odsouzený vedl řádný život, má povinnost nahradit dle svých sil škodu způsobenou trestným činem nebo odčinit nemajetkovou újmu, kterou tímto činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané spáchaným trestným činem. U pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých lze též uložit některé z výchovných opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže § 15 odst. 2. Jako přiměřená omezení a přiměřené povinnosti může uložit soud zejména podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace; podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy; podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle zákona; podrobit se vhodným programům psychologického poradenství; zdržet se návštěv nevhodného prostředí, kulturních, sportovních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami; zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob; zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek; vzdát se požívání alkoholických nápojů a jiných návykových látek; uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku; veřejně se omluvit poškozenému nebo poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění. Uvedený výčet je jen demonstrativní, protože výslovné vypočtení jednotlivých přiměřených povinností nebo omezení by nebylo v souladu se smyslem jejich ukládání. Různorodost konkrétních případů je široká a je tedy třeba i dostatečně široké a diferencované škály opatření směřujících k tomu, aby pachatel ve zkušební době vedl řádný život (Púry, 2012). Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti je nutné chápat jako nedílnou součást podmíněného odsouzení, tedy nedílnou součást trestu. Jako taková obsahují závažný zásah do práv a svobod jedince učiněný na základě zákona. Kromě toho však soud musí po dobu trvání zkušební doby vyslovit

nad pachatelem dohled, na jehož výkon se užije ustanovení § 49 až 51 TrZ. Pachatel podmíněně odsouzený podle § 84 TrZ musí kromě povinnosti vést řádný život a dodržovat uložená omezení a povinnosti respektovat i veškeré povinnosti vyplývající z dohledu. (Ščerba, 2011; Kratochvíl, 2012).

Vyslovení dohledu je obligatorní součástí rozhodnutí o podmíněném odkladu výkonu uloženého trestu odnětí svobody. Dohled se nad podmíněně odsouzeným pachatelem vykonává po celou zkušební dobu stanovenou § 85 odst. 1. Kromě nevedení řádného života a nerespektování případných přiměřených omezení a přiměřených povinností ve zkušební době, včetně nesplnění povinnosti, aby pachatel podle svých možností a sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem, resp. aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem, pak může být zaviněné neplnění povinností vyplývajících z uloženého dohledu nebo jiné maření jeho účelu ze strany pachatele důvodem k rozhodnutí soudu o tom, že se uložený trest odnětí svobody vykoná anebo se alespoň zpřísní jeho režim (Púry, 2012).

2.3 Pojem a účel dohledu

Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Účelem dohledu je sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti. Dále jde o vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život (Šámal, 2012; Kratochvíl, 2012).

Sledování chování odsouzeného a dodržování uložených omezení a povinností provádí probační úředník, v jehož obvodu má odsouzený bydliště nebo pracoviště. Tímto úkolem jej po právní moci odsuzujícího rozsudku pověří předseda senátu, který podle povahy věci může požádat o spolupůsobení i orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů a další instituce nebo osoby, na rozdíl od prostého podmíněného odsouzení tedy není možné, aby kontrolu nad chováním odsouzeného prováděl sám soud, resp. předseda senátu.

Při výkonu dohledu nesmí probační úředník ani jiný subjekt odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku. Podle § 86 odst. 1 TrZ při dodržení uvedených povinností soud po uplynutí zkušební doby vysloví, že se podmíněně odsouzený osvědčil. Podmíněně odsouzený se osvědčil, jestliže vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám. V opačném případě může již v průběhu zkušební doby naopak rozhodnout o tom, že se podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná, a určí způsob výkonu trestu. Stejně jako u prostého podmíněného odsouzení

má soud i možnost ponechat výjimečně podmíněné odsouzení s dohledem v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu. Přitom může podle § 86 odst. 1 TrZ buď stanovit nad odsouzeným další povinnosti v rámci uloženého dohledu, nebo přiměřeně prodloužit zkušební dobu o další dva roky (musí však dodržet maximální pětiletou hranici trvání zkušební doby stanovené § 85 odst.1 TrZ) anebo stanovit dosud neuložená přiměřená omezení nebo povinnosti. Neučiní-li soud příslušné rozhodnutí do jednoho roku, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že se osvědčil. Bylo-li vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil nebo má-li se za to, že se osvědčil, nastává fikce neodsouzení (Šámal, 2012; Kratochvíl, 2012).

2.4 Výhody a nevýhody dohledu

Výhody dohledu spočívají v tom, že pachatel je ušetřen škodlivých důsledků výkonu trestu odnětí svobody. Není vystaven negativním zkušenostem z výkonu tohoto trestu, které by jej učinily zahořklým, nepřátelským vůči okolí a společnosti. Zároveň se vyhne vlivu jedinců, kteří mají za sebou již dlouhou dráhu zločince a kteří by se jej mohli snažit svést na další zločinnou dráhu. Nestává se neschopným znovu začít život svobodného člověka v důsledku nucené izolace, neztrácí kontakty s rodinou i širším okolím, odpovědnost za sebe a svou rodinu, za následky trestného činu, které způsobil, a své běžné denní návyky. Pachatel tedy může dále žít sebe a svou rodinu, nahradit škodu způsobenou trestným činem, vydat bezdůvodné obohacení získané trestným činem, přičemž náprava následků jím spáchaného trestného činu pro něj může mít pozitivní terapeutický význam. V jeho úsilí o docílení nápravy je poskytována účinná pomoc a vedení v podobě dohledu probačního úředníka.

Nevýhody probace jsou spatřovány především v liberalizaci přístupu k delikventům a v nedostatečné ochraně společnosti před dalším pácháním trestné činnosti ze strany osob, kterým byla uložena. Tyto námitky však mohou směřovat spíše proti nesprávné praxi při používání tohoto institutu než proti institutu probace jako takovému (Šámal, 2012; Válková, Kuchta, 2012).

2.5 Povinnosti pachatele a probačního úředníka při dohledu

Trestní zákoník konkretizuje povinnosti vyplývající z vykonávaného dohledu jak pro pachatele, kterému byl uložen dohled, vůči probačnímu úředníkovi, tak pro probačního úředníka vůči soudu, který dohled uložil. Náležitá konkretizace povinností pachatele spojených s vykonáváním dohledu je nezbytná proto, aby tyto povinnosti byly vykonatelné, kontrolovatelné a zároveň aby měl pachatel dostatečnou záruku jasného stanovení mezí svého chování a přípustných zásahů do svobody svého jednání a rozhodování včetně možnosti

předvídat, za jakých podmínek mu může být uložen trest, případně nařízen výkon podmíněně uloženého trestu odnětí svobody apod. Dodržování povinností spojených s dohledem musí mít kontrolovatelné prostředky, které mají soud a probační úředníci k dispozici, protože účel dohledu lze splnit za předpokladu, že povinnosti z něj plynoucí pachatel respektuje a že z jejich neplnění budou vyvozeny důsledky (*Púry, Válková, 2012*).

Povinnosti pachatele, kterému byl uložen dohled, vyplývající z § 50 TrZ jsou následující: pachatel je povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví, a plnit probační plán dohledu; dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví; informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem stanovených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem a umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

Výčet povinností pachatele je taxativní, proto jejich okruh nemůže být rozšířen výkladem ani v rozhodnutí soudu či opatřeními ve vykonávacím řízení. Soud v rozsudku může pouze v potřebné míře konkretizovat tyto povinnosti v jejich zákonné míře anebo je doplnit uložením přiměřených omezení nebo přiměřených povinností (*Púry, Válková, 2012*).

Z účelu dohledu plynou také určité povinnosti a oprávnění probačního úředníka, které upravuje § 51 TrZ. Mezi ně patří: probační úředník je povinen vykonávat dohled nad pachatelem v souladu s vytvořeným probačním plánem, být mu nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu směřující k výkonu dohledu a k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Probační úředník je povinen probační plán pravidelně aktualizovat s přihlédnutím k výsledkům dohledu a k osobním, rodinným a jiným poměrům pachatele. Poruší-li pachatel, kterému byl uložen dohled, závažným způsobem nebo opakovaně podmínky dohledu, probační plán nebo přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu, který dohled uložil. Při méně závažném porušení stanovených podmínek probačního plánu nebo přiměřených omezení a přiměřených povinností probační úředník upozorní pachatele na zjištěné nedostatky a dá mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení soudem stanovených podmínek, probačního plánu nebo přiměřených omezení a přiměřených povinností bude o tomto informovat předsedu senátu. Nestanoví-li předseda senátu jinak, zpracuje probační úředník nejméně jednou za šest měsíců zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu, který dohled uložil, o průběhu výkonu dohledu nad pachatelem, o dodržování

soudem stanovených podmínek, probačního plánu a přiměřených omezení a přiměřených povinností pachatelem a o jeho poměrech.

Okruh povinností a oprávnění probačního úředníka je upraven jak vůči soudu, tak vůči pachateli, kterému byl dohled uložen. Jde o vyvážený, systematicky uspořádaný a obsahově provázaný souhrn úkolů, které vyplývají z výkonu dohledu nad pachatelem, s důrazem na dodržování a aktualizaci probačního plánu dohledu na straně jedné a na včasnou a adekvátní reakci na jeho případné porušování na straně druhé. Mimo pozornost nezůstávají ani potřeby pachatele, které nacházejí své vyjádření v povinnosti probačního úředníka být pachateli nápomocen při řešení jeho záležitostí, jimiž jsou především otázky osobní a pracovní, může se však jednat i o otázky rázu zdravotního, pokud nějakým způsobem, i nepřímo souvisejí se životem pachatele, a tedy i s jeho budoucností. Probační úředník zde vystupuje v roli koordinátora, nikoliv realizátora příslušných odborných zásahů. Probační úředník je povinen soud informovat i o poměrech pachatele, aby byla zajištěna nestranná kontrola prováděného dohledu, a případné zjištěné nedostatky mohly být včas korigovány pokyny vydanými k tomuto účelu soudem. Jednou z oblastí, kterou probační úředník průběžně sleduje, je i plnění závazků pachatele vůči poškozenému, se kterým je podle potřeby rovněž v kontaktu (*Púry, Válková, 2012*).

2.6 Ukončení podmíněného odsouzení s dohledem

K rozhodnutí o ukončení podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem může dojít, jak uvádí *Púry (2012)*, jednak ještě v průběhu zkušební doby, a to v situaci, kdy přichází v úvahu rozhodnutí o tom, že se podmíněně odsouzený, ohledně něhož byl uložen dohled, neosvědčil a že vykoná trest odnětí svobody nebo že se mu dodatečně uloží nějaké opatření podle § 86 odst. 1 písm. a) až c) a také po uplynutí zkušební doby. Podle okolností může nastat některá z následujících situací:

- a) Soud rozhodne, a to popřípadě ještě během zkušební doby, že se vykoná trest odnětí svobody, protože podmíněně odsouzený ve zkušební době nevedl řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám včetně těch, které vyplývají z uloženého dohledu, přičemž nebyla shledána možnost učinit rozhodnutí o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti a o uložení dodatečných opatření.
- b) Soud rozhodne poté, co podmíněně odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu odnětí svobody, a to popřípadě ještě během zkušební doby, že ponechává podmíněné odsouzení v platnosti a zároveň stanoví odsouzenému další povinnosti v rámci již uloženého dohledu, přiměřeně prodlouží zkušební dobu nebo stanoví dosud neuložené přiměřené povinnosti nebo omezení.

- c) Soud rozhodne poté, co ponechal podmíněné odsouzení s dohledem v platnosti, i když předtím podmíněně odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, že se vykoná trest odnětí svobody, protože podmíněně odsouzený po ponechání podmíněného odsouzení v platnosti znovu nevedl řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám, včetně těch, které mu byly dodatečně stanoveny.
- d) Soud po uplynutí zkušební doby, popřípadě dodatečně prodloužené zkušební doby vysloví, že se podmíněně odsouzený osvědčil, protože ve zkušební době vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, včetně případných dodatečně stanovených podmínek.
- e) Má se za to, že podmíněně odsouzený, ohledně něhož byl vysloven dohled, se osvědčil, protože soud nečinil do 1 roku od uplynutí zkušební doby, popřípadě prodloužené zkušební doby rozhodnutí o tom, že vykoná trest odnětí svobody nebo že se osvědčil, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu.

Rozhodnutí o tom, že se podmíněně odsouzený, jemuž byl uložen dohled, osvědčil, může soud učinit jen za splnění těchto kumulativně stanovených předpokladů: uplynula celá soudem stanovená zkušební doba; v jejím průběhu vedl podmíněně odsouzený řádný život.

Podmíněně odsouzený vyhověl dalším uloženým podmínkám vyplývajícím zejména z vykonávaného probačního dohledu a z uložených přiměřených povinností a omezení, popřípadě výchovných opatření, včetně povinnosti k tomu, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem, resp. vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem, pokud mu byla tato opatření uložena (*Púry, 2012*).

Předpokladem rozhodnutí soudu o nařízení výkonu trestu odnětí svobody je, že podmíněně odsouzený, jemuž byl uložen dohled: ve zkušební době nevedl řádný život; odmítl se podrobit výkonu dohledu, zaviněně neplnil povinnosti vyplývající z jeho uložení nebo jinak mařil účel dohledu; nevyhověl jiným uloženým podmínkám v podobě přiměřených povinností a omezení nebo nevyhověl povinnosti, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou způsobil trestným činem, resp. vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem, pokud mu toto bylo stanoveno soudem; podmíněně odsouzený, který je ve věku blízkém věku mladistvých, se odmítl podrobit výchovným opatřením, která mu byla podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže uložena. S rozhodnutím soudu o tom, že se trest odnětí svobody vykoná, jehož výkon byl podmíněně odložen s dohledem, je obligatorně spojen výrok o způsobu výkonu tohoto trestu podle § 56. Výrokem učiněným podle § 86 odst. 4 soud zařadí pachatele do některého ze 4 základních typů věznic, a to podle stavu, který tu byl v době vydání rozsudku, jímž bylo původně

rozhodnuto o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Důvody, které vedly soud k závěru, že se podmíněně odsouzený neosvědčil a že musí vykonat trest odnětí svobody, nemají vliv na stanovení druhu věznice, do které bude odsouzený umístěn (*Púry, 2012*).

3. Aplikační praxe

Níže jsou uvedeny četnosti ukládání sankce podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem v jednotlivých krajích České republiky a v celé České republice za rok 2011 a 2012 a typologie trestných činů, za které je tato sankce ukládána. Četnost ukládání sankce je uvedena v absolutních číslech. Protože může být pachatel k trestu podmíněného odsouzení s dohledem odsouzen i za více trestných činů souběžně, je struktura TČ uváděna v relativních číslech nikoliv v číslech absolutních. U každého trestného činu se jedná o podíl tohoto trestného činu na všech evidovaných trestných činech u všech spisů, u nichž Probační a mediační služba ČR eviduje ve vybraném roce uložený trest či trestní opatření podmíněného odsouzení s dohledem. Kumulativní podíl je jen součet podílů trestných činů v aktuálním řádku a v řádcích výše, čímž dochází pouze k zasazení relativní četnosti (podílu) do kontextu s celým souborem, např. v roce 2012 tvořilo 15 nejčtenějších trestných činů přibližně 83% všech zjištěných trestných činů. Struktura 15. nejčtenějších trestných činů je uvedena níže v tabulce č. 3 a tabulce č. 4.

Z tabulky č. 1 a tabulky č. 2 lze vyvodit, že nejvyšší počet uložených sankcí bylo v roce 2011 i v roce 2012 ve Středočeském kraji. Nejnižší počet uložených sankcí byl v obou letech v Jihočeském kraji. Výrazný nárůst uložení POD v roce 2012 oproti předchozímu roku byl zaznamenán v Praze.

Tabulka č. 1 Četnost uložení sankce podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem v roce 2011 dle okresních soudů, resp. soudních krajů.

Místo	Celkový počet uložených sankcí
Praha	578
Středočeský kraj	716
Jihočeský kraj	347
Západočeský kraj	475
Severočeský kraj	575
Východočeský kraj	382
Jihomoravský kraj	488
Severomoravský kraj	437
Česká republika	3998

Zdroj: cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html, cit. dne 8.2.2013

Tabulka č. 2 Četnost uložení sankce podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem v roce 2012 dle okresních soudů, resp. soudních krajů.

Místo	Celkový počet uložených sankcí
Praha	738
Středočeský kraj	757
Jihočeský kraj	314
Západočeský kraj	440
Severočeský kraj	591
Východočeský kraj	408
Jihomoravský kraj	506
Severomoravský kraj	442
Česká republika	4196

Zdroj: cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html, cit. dne 8.2.2013

Tabulka č. 3 Struktura TČ za rok 2011

Struktura trestné činnosti podle TZ a TrZ podle kategorií TČ dle TrZ v roce 2011	Podíl (%)	Kumulativní podíl (%)
Krádež	18,20	18,20
Zanedbání povinné výživy	15,90	34,10
Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	6,68	40,79
Podvod	5,70	46,49
Výtržnictví	4,68	51,17
Loupež	4,51	55,68
Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy	4,46	60,15
Porušování domovní svobody	3,99	64,13
Poškození cizí věci	3,38	67,51
Ohrožení pod vlivem návykové látky	2,99	70,50
Ublížení na zdraví	2,34	72,84
Zpronevěra	2,14	74,97
Ohrožení výchovy dítěte	1,90	76,87
Těžké ublížení na zdraví	1,75	78,62
Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku	1,68	80,30
Ostatní	19,70	100,00
Celkem	100,00	

Zdroj: Probační rejstřík – Agendový informační systém Probační a mediační služby (AIS PMS) v letech 2011-2012

Tabulka č. 4 Struktura TČ za rok 2012

Struktura trestné činnosti podle TZ a TrZ podle kategorií TČ dle TrZ v roce 2012	Podíl (%)	Kumulativní podíl (%)
Krádež	19,82	19,82
Zanedbání povinné výživy	16,75	36,58
Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	6,40	42,98
Výtržnictví	4,99	47,97
Podvod	4,89	52,86
Porušování domovní svobody	4,49	57,35
Loupež	3,83	61,18
Ohrožení pod vlivem návykové látky	3,68	64,86
Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy	3,54	68,40
Poškození cizí věci	3,48	71,88
Zpronevěra	2,54	74,42
Ublížení na zdraví	2,35	76,77
Ohrožování výchovy dítěte	2,09	78,86
Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku	1,83	80,69
Těžké ublížení na zdraví	1,59	82,28
Ostatní	17,72	100,00
Celkem	100,00	

Zdroj: Probační rejstřík – Agendový informační systém Probační a mediační služby (AIS PMS) v letech 2011-2012

4. Probační a mediační služba

4.1 Počátky postpenitenciární péče před rokem 1989

Ač bylo komunistické Československo totalitním režimem s represivním trestním systémem, různé skupiny odborníků na poli trestního práva, kriminologie, penologie a další usilovaly o prosazování změn v tehdejší trestní politice. Mezi tyto aktivity patřilo hlavně úsilí zmíněných odborníků z konce šedesátých let, které zahrnovalo trendy k posilování sociálně-výchovných prvků při práci s pachateli trestných činů, zejména se zaměřením na odstranění příčin porušování právních norem. V letech 1968-1971 vzniklo ve spolupráci Národního výboru hl. m. Prahy a Výzkumného ústavu kriminologického při tehdejší Generální prokuratuře experimentální středisko postpenitenciární péče, které pracovalo v rámci projektu Výzkum faktorů recidivy, jehož cílem bylo ověřit v podmínkách velkého města účinné metody práce s tzv. sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně těch, kteří byli propuštěni z výkonu trestu (*Štern, 2010*).

4.2 Vznik a vývoj probace a mediace

Pád železné opony v roce 1989, sametová revoluce a konec studené války byly pro naši zemi, i pro mnohé další země tzv. východního bloku, bodem obratu. Byl to okamžik nového začátku, startu k budování a vytváření nových demokratických pravidel a institucí. Patřila k nim také reforma systému trestní spravedlnosti v Československu a po jeho rozdělení v roce 1992 v České republice (*Štern, 2010*).

K situaci po roce 1989 *Štern (2010)* uvádí, že v souvislosti se zásadní změnou politického a společenského systému se daleko výrazněji projevíly důsledky dlouhotrvajících nedostatků minulého režimu v oblasti trestní politiky hlavně ve vysokém nárůstu drobné kriminality a pokračující represi celého justičního systému. Proběhlo zavedení institutu alternativ. Šlo o experiment Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež, zahájený v roce 1991 skupinou odborníků Ústavu státu a práva ČSAV, tehdejší Městské prokuratury v Praze a dalšími odborníky z řad sociální práce s mládeží. Projekt byl inspirován zkušenostmi sociálních pracovníků západních zemí z konce 80. let, zejména v Rakousku, kde se začaly využívat tzv. odklony trestního řízení (*Žatecká, 2007*). Prostřednictvím tohoto projektu se v řešení trestné činnosti nově objevil prvek aktivního zapojení pachatele, se zaměřením na odstranění následků jeho jednání, a také poškozeného, jemuž bylo umožněno ovlivňovat proces vlastního odškodnění. Poprvé byly uplatněny prvky mediace mezi poškozeným a obviněným jako metody řešení sporu za přispění třetí osoby – mediátora.

Moderní historie prosazování alternativních sankcí a opatření, probačních a mediačních aktivit se u nás začíná psát začátkem 90. let 20.století. V roce 1993 byl novelou trestního řádu zaveden do našeho trestního práva první alternativní institut tzv. odklonu - diverze, tj. podmíněného zastavení trestního stíhání, který byl na svou dobu revoluční, protože do našeho kontinentálního pozitivistického právního systému vnesl prvky anglosaského práva a vytvořil ideální možnost pro uplatňování prvních aktivit a postupů restorativní justice v našem trestním řízení. V roce 1996 byly do trestní legislativy zavedeny další dva instituty alternativ, další varianta odklonu v trestním řízení, tzv. narovnání a trest obecně prospěšných prací. V tomtéž roce zřídil ministr spravedlnosti na základě usnesení vlády svým rozhodnutím první funkční místa pracovníků u každého okresního soudu v zemi. Nově zřízená místa byla v té době obsazena převážně stávajícími soudními úředníky, sloužila k zajištění administrativně-technického výkonu trestu obecně prospěšných prací a formální kontroly chování obviněných v institutech spojených s uložením zkušební doby. Některé obvodní a okresní soudy, zejména v Praze a později v Karlových Varech a Brně, využily této příležitosti k obsazení nových míst kvalifikovaně vzdělanými lidmi z oboru sociální práce, kteří se v praxi pokoušeli rozvíjet nové pracovní postupy již v předrozsudkové fázi trestního řízení a naplňovat tak očekávání spojená s širším využíváním jednotlivých institutů v praxi. Postupně a ve spolupráci s některými soudci, státními zástupci a dalšími odborníky vytvářeli také koncepční materiály ovlivňující budoucí podobu zákona o PMS. Výrazný vliv na tehdejší praxi měla pražská katedra sociální práce Univerzity Karlovy, která jako první vedla své studenty k profesnímu zájmu o sociální práci v trestní justici a jejíž první absolventi patřili k prvním pracovníkům. Studenti a přednášející této katedry byli v roce 1994 zakladateli nevládní organizace Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (v současné době fungující pod názvem Rubikon, o. s.), která byla výrazným hybatelem v procesu vzniku PMS ČR (*Štern, 2010*).

Rok 1997 byl dalším důležitým mezníkem pro novelu trestního zákona a přijetí dalších alternativních trestů a opatření spojená s probací a výkonem probačního dohledu – podmíněné upuštění od potrestání s dohledem probačního úředníka a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. V roce 1999 předložil tehdejší ministr spravedlnosti Otakar Motejl návrh další etapy reformy justice, jehož součástí byla zásadní změna trestního řízení a také nový zákon o PMS. V době, kdy se připravoval zákon o PMS a jeho účinnost se předpokládala k 1. 1. 2001, se naléhavě objevila potřeba připravit pro novou službu kvalifikované úředníky a asistenty. V průběhu roku 1999 byl Sdružením pro probaci a mediaci v justici, o. s. (dnes Rubikon, o.s.) a Institutem pro další vzdělávání soudců

a státních zástupců zpracován projekt Kvalifikačního vzdělávacího programu pro úředníky a asistenty Probační a mediační služby. Pro PMS ČR je důležitý pozitivní způsob jejího založení, pro nějž je charakteristické spojené úsilí univerzitního prostředí, nevládních aktivit i zkušeností dobré praxe a současně podpora ze strany Ministerstva spravedlnosti ČR a Nejvyššího soudu ČR. PMS ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky vycházející ze součinnosti dvou profesí, sociální práce a práva, zejména práva trestního. Vyváženým propojením obou tak vzniká nová multidisciplinární profese v systému trestní justice. První koncepce PMS ČR byla postavena na předpokladu, že klíčovou oblastí pro její účinné působení musí být přípravné řízení a řízení před soudem. V této fázi nabízí PMS ČR obviněnému i poškozenému služby zaměřené na urovnání konfliktního stavu v souvislosti s trestnou činností. Jedná se zejména o program mediace mezi obětí a pachatelem a další činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu. Cílem služby je připravit a zajistit pro státní zástupce nebo soudce potřebné a dostatečné podmínky pro uložení některé z alternativních sankcí či opatření u dospělých i mladistvých. Ve vykonávacím řízení koncepce PMS ČR systémově navazuje na činnost před pravomocným rozhodnutím. PMS ČR má zde na starosti organizaci, výkon a kontrolu alternativních sankcí a opatření. Jsou to především činnosti spojené s výkonem probačního dohledu, obecně prospěšných prací, podmíněného propuštění s dohledem, tzv. parole, nově domácí vězení v kombinaci s elektronickým dohledem nebo namátkovou kontrolou odsouzených, trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, který je zaměřen zejména na eliminaci násilí a výtržností při sportovních či jiných vybraných společenských akcích. Účelem této koncepce je snaha, aby jmenované činnosti plynule navazovaly na práci služby před pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce o alternativní sankci či opatření a vycházelo se z podkladů vypracovaných službou již v této fázi řešení trestní věci. Tato provázanost by měla umožnit širší a mnohem kvalitnější uplatňování alternativních sankcí a opatření (*Štern, 2010*).

4.3 Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky

Stěžejní úlohy společné pro všechny evropské probační služby jsou následující: poskytovat soudním a jiným orgánům vysoce kvalitní informace a hodnocení a pomáhat při procesu vynesení rozsudku a jiných rozhodnutích; vyvíjet, organizovat a kontrolovat alternativní tresty a opatření a zajistit jejich účinnou realizaci; poskytovat sociální, praktickou a psychologickou asistenci a péči po propuštění na základě metod sociální práce, a to v kterékoli fázi kontaktu pachatele se systémem trestního soudnictví; zajišťovat, prosazovat a usnadňovat rozvoj programů zaměřených na odklon obviněných od trestního stíhání; zabránit pachatelům v opětovném kontaktu se zločinem v nejširším slova smyslu, a to

prostřednictvím posílení jejich sebedůvěry a sebeovládání, jakož i posílení jejich schopnosti testování sebe sama ve společenském kontextu tak, aby mohli využít svých zkušeností v běžném životě; přispívat k formování bezpečné společnosti – motivovat odsouzené, aby se stali členy společnosti, kteří dbají na dodržování zákonů, dohlížet nad odsouzenými a účinně je sledovat s cílem omezení výskytu opětovného páčání trestné činnosti a rozvíjet schopnosti přispívající k pozitivnímu životnímu stylu a sociální integraci; podporovat zadržené osoby a pomáhat jim v přípravě na propuštění; kontrolovat podmínky uložené odsouzeným; zainteresovat významné komunitní zájmy, nevládní i vládní organizace, firmy a místní občany na plánování a řízení probačních projektů a služeb zaměřených na zdokonalení výkonu alternativních trestů a opatření; pomáhat rodinám odsouzených při udržování a zlepšování jejich vztahů s odsouzeným a eliminovat překážky opětovné sociální integrace (Derks, 2002). „Posláním probační a mediační služby je přispívat k naplňování trestní spravedlnosti, především vytvářením podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení, zajištění účinného výkonu alternativních trestů a nalezení účinné reakce na spáchaný trestný čin“ (Doubravová, 2001, s. 1).

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje důstojný a efektivní výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality (www.pmscr.cz).

Cíle činnosti PMS ČR jsou především integrace pachatele – PMS ČR usiluje o začlenění obviněného, resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci; participace poškozeného – PMS ČR se snaží o zapojení poškozeného do procesu vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost a ochrana společnosti – PMS ČR přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření. (www.pmscr.cz, srovnej např. Žatecká, 2007).

Činnost PMS ČR upravuje zákon č.257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů. Podle něj je PMS ČR organizační složkou státu a účetní jednotkou. Paragraf 3 tohoto zákona popisuje organizaci PMS ČR. V čele PMS ČR stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Zajišťuje její chod po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční. Plnění úkolů PMS ČR ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie ČR zajišťují její střediska, která působí

v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů. Příslušnost středisek k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí. K urychlení řízení nebo z jiných důležitých důvodů může předseda senátu nebo samosoudce příslušného soudu a v přípravném řízení příslušný státní zástupce uložit provedení potřebných úkonů středisku, v jehož obvodu bydlí osoba, které se tyto úkony týkají. V obcích, jež jsou sídly dvou nebo více okresních soudů, mohou střediska být sloučena tak, že jejich počet bude nižší, než odpovídá počtu zde sídlících soudů (*zákon o PMS*).

PMS ČR vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život. Probační a mediační činnost spočívá zejména v obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí; vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody; vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem; vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl uložen dohled, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření; sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody (*zákon o PMS*).

Probační a mediační služba současně pomáhá při odstraňování následků trestného činu poškozeným i dalším osobám dotčených trestným činem. Zvláštní péči věnuje mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, přispívá k ochraně práv osob poškozených trestnou činností a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek. (*zákon o PMS*).

Úkoly Probační a mediační služby plní v rámci jejích středisek v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů PMS ČR. Úředník PMS ČR musí být bezúhonný a způsobilý k právním úkonům a musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti

společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky PMS ČR (*Žatecká, 2007*). Asistentem PMS ČR se může stát bezúhonná osoba starší 21 let, která je způsobilá k právním úkonům a získala středoškolské vzdělání ve společenskovední oblasti.

4.4 Práva a povinnosti pracovníka Probační a mediační služby v rámci dohledu

Probace znamená individuální práci pracovníka s klientem, obviněným nebo odsouzeným, formou pravidelného osobního kontaktu. Při této činnosti používá pracovník Probační a mediační služby ČR jak prostředky pomoci, tak kontroly. Při prvních konzultacích pracovník PMS ČR s klientem zpracovává probační program čili konkrétní, na kroky členěný plán dohledu, který odráží délku zkušební doby, uložené povinnosti a uložená omezení, která stanovil ve svém rozhodnutí soud (státní zástupce), a upravuje konkrétní formou další podmínky výkonu dohledu, např. interval konzultací, spolupráci klienta s dalšími osobami a subjekty nebo průběžné sledování podmínek dohledu. Při projednávání podmínek výkonu dohledu je klient seznámen s následky případného neplnění probačního programu (*Štern, 2010*).

Úkolem specialistů v oblasti probace, úředníků vykonávajících dohled, je především být v osobním kontaktu s klientem, pachatelem, zmapovat rizika a potřeby klienta, vytvořit spolu s ním probační plán dohledu, kontrolovat dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona, aktualizovat a vyhodnocovat plán dohledu, pravidelně zpracovávat zprávy o průběhu dohledu. Základními pilíři probační práce, jak už bylo uvedeno výše, je kontrola a pomoc. U dohledu je na prvním místě kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení rizika opakování trestné činnosti. Odborné vedení a pomoc pachateli má za cíl zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Klientovi lze pomoci téměř s čímkoli, co napomůže jeho nasměrování k řádnému životu a udržení se v životě bez recidivy. Role pracovníka PMS ČR v dohledu spočívá také ve spolupráci se sociálním okolím pachatele či ve zprostředkování kontaktu klienta s dalšími organizacemi a odborníky. Vyhodnocování rizik recidivy a újmy, zpracovávání plánu dohledu a zpráv o průběhu dohledu je spojeno s odpovědností pracovníka vyjádřit kvalifikovaný názor a obhajitelné rozhodnutí. Stejně jako v ostatních oblastech činnosti, též v oblasti probace se pracovník PMS ČR řídí principy restorativní justice, kdy nejde jen o vykonaný trest, ale také o obnovu vztahů narušených trestným činem. Neméně důležitou částí dohledové agendy je kontakt s poškozenými (*Štern, 2010; Žatecká, 2007*).

Štern (2010) dále uvádí, že dohled probíhá především formou konzultací pracovníka s klientem. Pokud klient nevyhledá pracovníka sám, jak to často činí odsouzení podmíněně propuštění z věznice, je nezbytné ho písemně pozvat. Před prvním osobním kontaktem si pracovník PMS ČR projde pověření od soudu, rozsudek, opis rejstříku trestů a další písemnosti, jako jsou zprávy o vykonání předchozích alternativních trestů, rozhodnutí soudů v předchozí trestné činnosti apod. Řadu podkladů si obstarává v průběhu celého dohledu. Příprava pracovníka PMS ČR spočívá také v ujasnění si své role v případě, zaujetí „objektivní“ pozice apod. Musí si stanovit cíle rozhovoru, čeho chce jednotlivými konzultacemi dosáhnout. Při zachování všech zásad a principů činnosti pracovníků PMS ČR, mezi něž patří důstojné jednání s klienty, vyváženost a přiměřenost intervence, je třeba být připraven na situace, kdy klient dorazí na konzultaci pod vlivem drog či alkoholu, přijde se zpožděním, bude se snažit manipulovat, hovořit žoviálně, nebo naopak nebude mluvit vůbec, bude uvádět nepravdivá tvrzení apod.

Úředník PMS ČR je při výkonu své funkce povinen řídit se zákony, jinými právními předpisy a pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce, které však nesmí směřovat ke způsobu a výsledku prováděné mediace. Musí postupovat odpovědně, respektovat a chránit lidská práva a svobody, důstojnost člověka a vyvarovat se jednání, které by mohlo vést ke zmaření účelu trestního řízení nebo vzbuzovalo pochybnosti o jeho nestrannosti a objektivitě. Při nedodržení povinností může předseda senátu nebo samosoudce v přípravném řízení státního zástupce věc úředníkovi PMS ČR odejmout. Úředník PMS ČR je oprávněn zjišťovat stanovisko obviněného k podmíněnému zastavení trestního stíhání, k uložení trestu nespojeného s odnětím svobody a pokud jde o schválení narovnání, zjišťovat stanovisko poškozeného i obviněného. Dále má úředník PMS ČR právo v mezích její působnosti nahlížet do trestních spisů vedených u soudu, státního zastupitelství a Policie České republiky, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat kopie spisů a jejich částí (*zákon o PMS*).

Zákonné vymezení povinností a oprávnění probačního úředníka je následující: Má povinnost vykonávat dohled v souladu s probačním plánem dohledu, být nápomocen klientovi v jeho záležitostech, plnit pokyny soudu směřující k výkonu dohledu a k vedení řádného života klientem, pravidelně aktualizovat probační plán dohledu s přihlédnutím k výsledkům dohledu a k poměrům pachatele; bez zbytečného odkladu informovat soud o závažném porušení dohledu nebo o opakovaném porušování podmínek dohledu, probačního plánu nebo přiměřených povinností a přiměřených omezení, přičemž v případě méně závažného porušení dohledu pracovník klienta upozorní na zjištěné nedostatky a poučí ho, že v případě opakování

o tom informuje soud a zpracovat nejméně jednou za šest měsíců, pokud soud neurčí jinak, zprávu o průběhu výkonu dohledu, dodržování stanovených podmínek probačního plánu dohledu, přiměřených povinností a přiměřených omezení a o poměrech pachatele.

Úředník i asistent PMS ČR jsou povinni i po skončení pracovního poměru zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděli v souladu s výkonem své funkce. Povinnosti mlčenlivosti se při výkonu probace nemohou dovolávat ve vztahu k policejnímu orgánu, soudu nebo státnímu zástupci. Stejně se nemohou dovolávat mlčenlivosti vůči ministerstvu, pokud jde o údaje potřebné k plnění závazků podle vyhlášení mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána. Úředníka ani asistenta PMS ČR nelze v návaznosti na jeho mediační činnost vyslýchat ke skutkovým okolnostem, které se dozvěděl při zprostředkování řešení sporu nebo v souvislosti s ním a které se neprojevíly při uzavírání dohody mezi obviněným a poškozeným, s výjimkou případů zákonem uložené povinnosti překazit spáchání trestného činu nebo oznámit trestný čin.

4.5 Zákonem stanovené povinnosti klienta PMS ČR

Povinnosti odsouzeného jsou zejména spolupracovat s pracovníkem PMS ČR a plnit probační plán dohledu; dostavovat se k pracovníkovi PMS ČR ve stanovených lhůtách; informovat pracovníka PMS ČR o svém pobytu, zaměstnání, zdrojích obživy, o dodržování přiměřených povinností a přiměřených omezení uložených soudem a o dalších důležitých skutečnostech týkajících se života odsouzeného; umožnit pracovníkovi PMS ČR vstup do obydlí, v němž se zdržuje.

Povinnost pachatele spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě probačního plánu dohledu, lze považovat za těžiště vykonávaného dohledu. Bez spolupráce s pachatelem probační úředník nemůže náležitě plnit své poslání a nelze realizovat ani podstatu a účel dohledu. Z hlediska plnění probačního plánu je žádoucí, aby byl tento plán zpracován v součinnosti s pachatelem, byť to není podmínkou, a pachatel je povinen spolupracovat s probačním úředníkem i tehdy, nemohl-li se z nějakého důvodu podílet na jeho tvorbě. Obsahem probačního plánu dohledu by měly být vymezeny cíle vykonávaného dohledu spočívající v tom, aby byl pachatel veden k řádnému životu v průběhu zkušební doby. Je zde také vhodné uvést podstatu dohledu v konkrétním případě, a to např. v podobě psychosociální podpory pachatele, řešení jeho aktuální životní situace a problémů, kontroly jeho chování v průběhu dohledu a zkušební doby v rozsahu stanoveném zákonem nebo konkretizované soudem atd. Probační plán má také konkretizovat způsob, jakým je realizován probační dohled, a to např. tak, že jde zejména o formu konzultací pachatele s probačním úředníkem ve stanovených intervalech a na určeném místě,

o ověřování chování pachatele v místě jeho bydliště, na pracovišti či jiných místech, na kterých se zdržuje, a o jeho vedení k řádnému životu a k plnění uložených povinností. Probační plán dohledu by měl také konkretizovat způsob a lhůty plnění povinností probačního úředníka vůči soudu a další formy pomoci a součinnosti poskytované probačním úředníkem pachateli (Púry, Válková, 2012).

Povinnost dostavovat se k probačnímu úředníkovi je důležitá z toho hlediska, že není v silách probačního úředníka, aby prováděl dohled u všech svých klientů vlastními návštěvami odsouzených. Pachatel je povinen dostavovat se k probačnímu úředníkovi v souladu s probačním plánem dohledu, který má plnit, a to zpravidla v úřední době a do sídla probačního úředníka v příslušném středisku PMS. Stanovením této povinnosti je zároveň realizován jeden z atributů vykonávaného dohledu, tj. aby byl pachatel v pravidelném osobním kontaktu s probačním úředníkem, který jedině takto může účinně působit na pachatele. Ke stanovování lhůt, v nichž se má pachatel dostavovat k probačnímu úředníkovi, je zásadně oprávněn probační úředník. Vhodné však je, aby tak učinil v součinnosti s příslušným soudem a po projednání s pachatelem. Délka lhůt musí respektovat individuální zvláštnosti každého konkrétního případu včetně osoby pachatele, musí být také zohledněn princip zajištění ochrany společnosti. V začátcích dohledu by měl být kontakt s pachatelem intenzivnější, aby jej mohl probační úředník lépe poznat, seznámit se s ním i jeho životními poměry a přizpůsobit jim probační dohledový plán. Stanovení lhůt dohledu musí být podřízeno jednomu ze základních atributů dohledu, a to zajišťovat pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem. Pachatel má nejen povinnost dostavovat se k probačnímu úředníkovi, ale probační plán dohledu by měl počítat také s tím, že v případě potřeby je pachatel oprávněn sám, z vlastní iniciativy, vyhledat a navštívit probačního úředníka a řešit s ním otázky související s výkonem probace (Púry, Válková, 2012).

Z povinnosti informovat probačního úředníka nevyplývá jen povinnost sdělovat základní informace v uvedených směrech (pobyt, obživa apod.), ale rovněž údaje o změnách všech okolností, které jsou důležité k výkonu dohledu, např. z hlediska plnění povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem bude důležité, aby pachatel sdělil nabytí vyšší finanční částky, nebo pro rozsah plnění vyživovací povinnosti může mít význam informace, že odsouzený uzavřel manželství nebo že se mu narodilo dítě. Důležitá může být též informace o podstatnější změně zdravotního stavu pachatele, jestliže ovlivní např. možnost plnění přiměřených omezení a přiměřených povinností.

Povinnost umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí je průlomem do jinak ústavně chráněné domovní svobody. Není podstatné, zda v obydlí, do něhož musí pachatel

umožnit probačnímu úředníkovi vstup, má pachatel trvalý pobyt či nikoliv, ani z jakého právního důvodu se pachatel zdržuje v tomto obydlí, popřípadě zda se v něm zdržuje bez právního důvodu. Rozhodující je pouze okolnost, že se v něm fakticky zdržuje. Zákon nestanovuje povinnost jiné oprávněné osobě než pachateli, aby umožnila vstup do jeho obydlí, pokud je taková osoba oprávněna disponovat příslušným domem nebo bytem, v němž se pachatel zdržuje, resp. rozhodovat o povolení vstupu do něj. Neumožní-li oprávněná osoba vstup do obydlí, informuje o tom probační úředník neprodleně předsedu senátu, který uložil dohled, a upozorní na konkrétní, z toho vyplývající rizika. Vstup do obydlí, v němž se pachatel zdržuje, může být v určitých případech důležitým zdrojem poznatků nezbytných pro výkon dohledu, zejm. pokud jde o zjištění všech rozhodujících životních podmínek pachatele, jeho rodinných, bytových a majetkových poměrů, životních zvyků, sociálních vazeb atd. (*Púry, Válková, 2012*)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Uvedení do problematiky praktické části

Tématem diplomové práce bylo zvoleno Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem – jeho uplatňování a výkon z hlediska praxe Probační a mediační služby. Předmětem dotazníkového šetření pracovníků Probační a mediační služby bylo zjištění jejich názorů a hodnocení ohledně ukládání podmíněného odsouzení s dohledem ze strany soudů, průběhu jeho výkonu a konečně i ohledně postojů pachatelů podmíněného odsouzení s dohledem vůči uloženým povinnostem. Zjišťovány byly i přednosti a problémy při uplatňování této sankce v praxi. Analýzou spisů byly zjišťovány informace o kriminální minulosti pachatelů a druhu trestné činnosti, která posléze vedla k uložení podmíněného odsouzení s dohledem.

1.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak je uplatňován a plněn dohled u osob podmíněně odsouzených.

Dílčí cíle

- Analyzovat a vyhodnotit podle předem stanovených charakteristik uplatňování dohledu u podmíněně odsouzených osob
- Zjistit názory pracovníků Probační a mediační služby na ukládání, průběh výkonu dohledu a plnění podmínek dohledu ze strany podmíněně odsouzených

1.2 Charakteristika zkoumané skupiny

Pro výzkumné šetření byli vybráni pracovníci Probační a mediační služby ČR ze střediska Praha, z oddělení probace a oddělení pro mládež, spisy určené k analýze byly poskytnuty oddělením probace.

Na Probační a mediační službě ČR středisko Praha pracuje 38 pracovníků na pozici probační úředník nebo probační asistent. Středisko je rozděleno do několika oddělení: oddělení trestu obecně prospěšných prací; oddělení pro mládež; oddělení zprostředkování řešení konfliktu a pomoci obětem trestných činů; oddělení probace, oddělení parole a trestu domácího vězení. Pro účely výzkumné sondy bylo nejdůležitější oddělení probace a oddělení pro mládež. Na oddělení probace pracuje 11 probačních pracovníků, resp. probačních asistentů; na oddělení pro mládež působí 4 probační pracovníci, resp. probační asistenti.

1.3 Metody výzkumu

Pro diplomovou práci byla zvolena kvantitativní metoda výzkumu, protože bylo třeba z probačních spisů zjistit mnoho konkrétních informací, a tyto pak doplnit dotazníkovou výzkumnou sondou mezi pracovníky PMS ČR. Kvantitativní výzkum vyžaduje větší soubory dat a respondentů, výsledky jsou více reprezentativní, méně závislé na názorech respondentů, vedou k lépe ověřitelným a srovnatelným výsledkům. Interpretace však bývá náročnější. Východiskem pro tento typ výzkumu je výchozí hypotéza, resp. výzkumný předpoklad, z něž poté vyplývá výběr otázek. Na jeho základě se vytvoří dotazník, který je následně předložen přiměřenému počtu vhodně vybraných respondentů. Jednotlivé znaky mohou mít měřitelnou či číselnou povahu, do ní může patřit např. věk, výška apod., také kategoriální údaje, jež zahrnují pohlaví nebo jednoznačná volba z daných možností (*Disman, 2007*).

Pro tuto práci autorka zvolila jako techniku sběru dat analýzu probačních spisů a dotazník. Dotazník je velmi frekventovanou metodou získávání sběru dat. Autorka si podle cílů práce připravila soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které seřadila do dotazníku a na které respondenti odpovídali písemně. Dotazník měl 8 otázek viz příloha č. 1 z důvodu kvality získaných dat a ochoty respondentů jej vyplnit. Čím delší by dotazník byl, tím menší by byla ochota respondentů odpovídat. Otázky byly převážně polootevřené. Respondenti totiž častěji a ochotněji vyplňují dotazník s již připravenými odpověďmi. Je to pro ně snazší a rychlejší, zvláště jsou-li pracovně značně vytíženi, což je případ pracovníků Probační a mediační služby ČR, jejichž pracovní vytížení je velké. Tímto způsobem připravený dotazník byl poté s pomocí vedoucí oddělení probace na PMS ČR středisku Praha rozdán jednotlivým respondentům. Zpět byly dotazníky sesbírány a převzaty po týdnu od rozdání opět vedoucí probačního oddělení PMS ČR střediska Praha. Jeden respondent se výzkumného šetření nezúčastnil. Není jasné, zda se odmítl zúčastnit nebo nebyl přítomen. Tato informace nebyla autorce zpětně potvrzena. Analýza probačních spisů probíhala na PMS ČR středisko Praha v kanceláři, kde na tuto práci měla autorka klid a prostor. K dispozici jí byl pracovní stůl i počítač s tiskárnou. Jednotlivé spisy byly nejdříve pečlivě prostudovány a poté byla potřebná data z analýzy zaznamenávána do předem připravených archů. Spisy měla autorka připraveny podle předem stanovených proměnných, které zaslala přes emailovou korespondenci vedoucí oddělení probace. Analýza probačních spisů probíhala přibližně týden.

1.4 Předmět výzkumu a výzkumné předpoklady

Hlavním předmětem výzkumu bylo uplatňování a výkon dohledu u osob podmíněně odsouzených.

Výzkumné předpoklady:

- Pracovníci PMS ČR se domnívají, že ukládání dohledu u podmíněně odsouzených je soudy nadužíváno.
- Pracovníci PMS ČR se domnívají, že nynější právní úprava podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je dostatečná.
- Dohled u osob podmíněně odsouzených je opětovně ukládán i osobám, u kterých byl předchozí dohled porušen.
- Více než polovina odsouzených k podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem se osvědčí.

K ověření těchto výzkumných předpokladů byla provedena analýza probačních spisů na základě předem stanovených kritérií. Prvním kritériem byly sociálně demografické údaje o pachateli; druhým kriminální minulost pachatele – zda mu bylo již v minulosti uloženo podmíněné odsouzení s dohledem, za jaký trestný čin a zda proběhla recidiva; třetí kritérium bylo zaměřeno na nynější pachatelovu trestní situaci – po kolikáté mu byl uložen dohled, na jak dlouho, jaké podmínky dohledu byly stanoveny a za jaký trestný čin bylo podmíněné odsouzení s dohledem uloženo. Cílem posledního kritéria bylo zjistit vlastní výkon a zajištění dohledu – spolupráce s PMS ČR, plnění stanovených přiměřených povinností a omezení, případná přeměna dohledu na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody. Dotazník byl zaměřen zejména na výhody a nevýhody uvedené sankce z pohledu pracovníků PMS ČR, na jeho právní úpravu, plnění zákonných povinností pachatelů, resp. odsouzených a spolupráci se soudy.

1.5 Průběh výzkumu

V rámci studentské praxe na Probační a mediační službě v Praze byla mapována situace a možnost provést zde výzkum k diplomové práci. Výsledek byl pozitivní. Konkrétní podoba výzkumu byla s vedením střediska a s vedením oddělení probace dojednávána elektronickou i ústní formou asi dva měsíce před samotnou realizací výzkumu. Předem byly autorkou zaslány požadavky na probační spisy k analýze spisů. Tyto požadavky byly následující: spisy již uzavřené, a to podle nového TrZ, dohledy uložené podle nového TrZ, resp. výkon dohledu započat podle nového TrZ, ukončené osvědčením se nebo přeměnou trestu; jen dospělí; délka dohledu ani trestný čin nebyly rozhodující. Sběr dat k analýze spisů i rozdání dotazníků pak proběhlo v jednom týdnu. Respondentům byla přislíbena anonymita a to, že výsledky budou použity výhradně a jen pro účely této diplomové práce. Stejně tak byla podepsána i mlčenlivost o klientech a informacích získaných z probačních spisů.

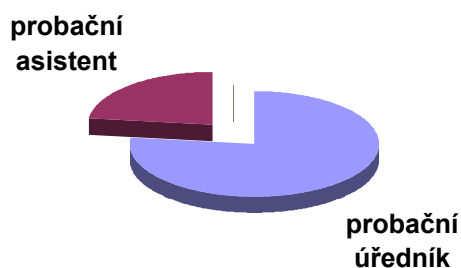
V rámci dotazníkového výzkumného šetření bylo rozdáno 14 dotazníků na PMS ČR středisko Praha, z nichž bylo zpět vráceno 13 dotazníků. Návratnost tedy činí 92,6%. Analýza spisů byla provedena u 43 probačních spisů.

2. Dotazníkové výzkumné šetření

Dosažené vzdělání

Podle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů musí mít pracovníci PMS ČR ukončené studium společenskovedního oboru v magisterském programu a odbornou zkoušku, kterou jim středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělávání pro úředníky PMS ČR. Na pozici asistenta PMS ČR je třeba mít ukončené středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední. Přípustné je také vzdělání na Policejní akademii České republiky.

Do výzkumného šetření se zapojilo 13 pracovníků PMS ČR ze střediska Praha, 10 z nich pracuje jako probační úředník a 3 jako probační asistenti (graf č. 1). Z celkového počtu 13 pracovníků oddělení probace a oddělení pro mládež pracuje 10 pracovníků s dospělými klienty, 2 pracovníci s mladistvými klienty a 1 pracovník s dospělými i mladistvými klienty (graf č. 2).

Graf č. 1 Pozice pracovníků PMS ČR středisko Praha

Graf č. 2 Specializace pracovníků PMS ČR středisko Praha

Délka praxe a počet vedených případů u PMS ČR

Délka praxe probačních pracovníků u PMS ČR je velmi rozmanitá, a to od 3 měsíců do 14 let. U probačních úředníků to bylo od 1 roku do 14 let, u probačních asistentů od 3 měsíců do 1 roku. Nejčastěji se pohybovala kolem 3 - 5 let.

Množství vedených nebo dozorovaných případů se odvíjí od délky praxe probačních asistentů a probačních úředníků u PMS ČR, která je velmi rozmanitá. Rozptyl počtu těchto vedených nebo dozorovaných případů je velký od 130 do tisíců případů u probačních úředníků, 15 až 173 případů u probačních asistentů.

Tři respondenti uvedli, že nemají představu o počtu vedených případů, neumí je určit nebo nejsou schopni odpovědět bez delšího zkoumání.

Analýza dotazníků

- 1. Je podle Vašeho názoru ukládání Podmíněného trestu s dohledem ze strany soudů a charakteristiky pachatelů optimální?**

Tabulka č. 1 Míra ukládání POD

	Zcela optimální	Přiměřené	Příliš časté
Odpovědi respondentů	1	11	0

Zdroj: autorka

U jednoho z respondentů byla odpověď konkretizována více: u mladistvých je ukládání přiměřené, ale u dospělých je trest ukládán příliš často.

Je překvapivé, že většina, tedy jedenáct pracovníků PMS ČR střediska Praha, se domnívá, že ukládání podmíněného trestu s dohledem ze strany soudů a charakteristiky pachatelů je přiměřené. Z následné analýzy spisů vychází, že trest podmíněného odsouzení s dohledem je soudy ukládán i pachatelům, kteří se již v minulosti po uložení této sankce neosvědčili a recidivovali. Podle jejich charakteristik a kriminální minulosti tedy uložení této sankce již není příliš vhodné.

2. Co je podle Vašeho názoru při uplatňování Podmíněného odsouzení s dohledem v aplikační praxi třeba vždy zvažovat?

Nejdůležitější charakteristiky, které je třeba zvažovat při ukládání POD v oblasti soudní praxe, ukazuje tabulka č. 1, v oblasti zajištění výkonu POD probačním úředníkem tabulka č. 2.

Tabulka č. 2 Skutečnosti, které jsou důležité při ukládání POD v soudní praxi

Charakteristiky:	Kriminální minulost	Závažnost předchozích trestných činů
		Recidiva
		Osvědčení/neosvědčení se
		Předchozí podmíněné odsouzení
		Předchozí přeměny
		Plnění/neplnění podmínek ve zkušební době
		Předchozí zkušenost s dohledem
	Charakteristika pachatele	Osobnost pachatele
		Postoj k trestnému činu
		Možnosti nápravy
		Motivace k plnění – souhlas
		Závislosti
		Věk obžalovaného
		Vhodnost uložení i přiměřených povinností či omezení (zdravotní hledisko apod.)
	Zázemí pachatele	Existence bydliště
		Existence zaměstnání
		Vliv trestního opatření na pachatele a jeho okolí
	Povaha sankce	Dostatečný výchovný vliv
		Podpora autority PÚ a institutu dohledu ze strany soudů
		Délka zkušební doby
Trestný čin	Závažnost trestné činnosti	
	Vzniklá škoda	

Zdroj: autorka

V aplikační praxi ukládání podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem je vždy třeba zvažovat zejména závažnost trestné činnosti a kriminální minulost pachatele. Další důležitou oblastí je osobnost pachatele, jeho recidiva nebo její pravděpodobnost. Právě výše zmíněné skutečnosti mohou při svém předzodpovědném šetření zjišťovat pracovníci PMS ČR a zhodnotit tak, zda je daný trest pro pachatele vhodný či nikoli. Tím tak zvýší efektivitu

plnění. Otázkou však stále zůstává, do jaké míry k těmto šetřením přihlížejí soudci při svém rozhodování o druhu trestu.

V neposlední řadě je třeba zvážit uložení trestu podle následujících hledisek: možnost nápravy pachatele; postoje pachatele k trestné činnosti; osvědčení *se*/neosvědčení pachatele, plnění/neplnění podmínek ve zkušební době stejně jako věk obžalovaného; zda je vhodné uložit i přiměřené povinnosti či omezení; délka zkušební doby; předchozí zkušenost s uložením alternativního trestu; vliv trestního opatření na pachatele a jeho okolí; provinění; jasná podpora autority probačních úředníků ze strany soudů; existence zaměstnání; jazyková bariéra (soudy často ukládají probační dohled cizincům, ale už nezajistí pomoc a služby tlumočnicka); motivace pachatele k plnění; existence bydliště; škoda; závislosti u pachatele, předchozí přeměny uložených trestů; předchozí podmíněné odsouzení a zda má podmíněné odsouzení dostatečný výchovný vliv na pachatele.

Tabulka č. 3 Skutečnosti, které jsou důležité při ukládání POD v oblasti zajištění POD probačním úředníkem

Charakteristiky:	Kriminální minulost	Předchozí spolupráce s PMS	
		Recidiva	
		Trestní minulost	
	Charakteristika pachatele	Osobnost klienta	
			Závislosti
			Postoj pachatele k trestné činnosti
			Míra rizikovosti u daného klienta
			Typ klienta a jak s ním pracovat
			Přiměřené povinnosti a omezení (zdravotní hledisko apod.)
			Specifika klienta
			Spolupráce se soudem
			Psychosociální podmínky
			Eliminace rizik, které by mohly v budoucnu vést k recidivě
			Motivace odsouzeného k nápravě
	Zázemí pachatele	Eliminace rizik, které by mohly v budoucnu vést k recidivě	
			Dobré zmapování rizik
			Rodinné zázemí
			Okolí odsouzeného
			Trvalé bydliště – kontaktnost
			Sociální prostředí klienta
	Povaha sankce	Zákonné podmínky	
		Účinnost trestu	
		Kapacita PMS ČR	
Trestný čin	Závažnost trestného činu		

Zdroj: autorka

Jak již bylo poznamenáno výše osobnost klienta, závažnost trestného činu, postoj pachatele k trestné činnosti a závislosti pachatele jsou jedny z nejdůležitějších skutečností, které musí brát probační úředník při své práci s pachateli v potaz. Další důležitá kritéria,

kteřá je třeba brát v úvahu, jsou sociální prostředí klienta; jeho kriminální minulost a pravděpodobnost recidivy u daného klienta. V neposlední řadě jde o psychosociální podmínky; jazykovou bariéru (soudy ukládají probační dohled cizincům, ale už nezajistí pomoc a služby tlumočnicka); trvalé bydliště – kontaktnost; spolupráci se soudem; okolí odsouzeného; rodinné zázemí; předchozí spolupráce s PMS ČR; dobré zmapování rizik; motivace odsouzeného k nápravě a mnoho dalších, které jsou uvedeny výše. Skutečností, která může také ovlivnit práci s pachatelem, je kapacita PMS ČR. Většina soudců si před uložením POD nezjišťuje, zda má PMS ČR kapacitu na to zvládnout práci s dalším pachatelem.

V další části dotazníkového šetření se respondenti vyjadřovali k současné právní úpravě trestních předpisů ve vztahu k POD. Jejich odpovědi shrnuje tabulka č. 4. Tabulka č. 5 reprezentuje zamyšlení jednotlivých respondentů nad výhodami trestu POD.

3. Je, podle Vás, nynější právní úprava:

Tabulka č. 4 Právní úprava POD

	Zcela dostatečná	Spíše dostatečná	Spíše nedostatečná	Zcela nedostatečná
Odpovědi	0	13	0	0

Zdroj: autorka

Všichni respondenti se shodli na tom, že současná právní úprava ve vztahu k POD je spíše dostatečná. Otázkou tedy zůstává, co způsobuje to, že k přeplnění věznic přispívají také ti, kteří nesplnili podmínky dohledu, neosvědčili se a jejich trest byl přeměněn na NEPO.

4. V čem spatřujete výhody této sankce?

Tabulka č. 5 Posouzení výhod sankce podle pracovníků PMS ČR

	Značná výhoda	Výhoda	Nepodstatné	Zcela nepodstatné
Pachatel zůstává v přirozeném prostředí	3	8	2	0
Dochází k náhradě škody	5	7	1	0
Nedochází k přeplnění věznic	2	8	3	0
Na pachatele lze pozitivně působit	3	9	1	0
Jiné	0	1	0	0

Zdroj: autorka

Výhodou této sankce byla nejčastěji zmiňována možnost pozitivního působení na pachatele. Pachatel zůstává v přirozeném prostředí a může dojít k náhradě škody. Nikdo si nemyslel, že uvedené možnosti jsou pro plnění dohledu nepodstatné, že nemají význam. Mimo uvedené možnosti byla zmíněna výhoda, že pachatel může nadále pracovat, čímž neztrácí pracovní návyky, kontakt se sociálním okolím, může se starat o rodinu a nahradit případnou škodu vzniklou při TČ.

5. V čem spatřujete nevýhody této sankce?

Tabulka č. 6 Posouzení nevýhod sankce podle pracovníků PMS ČR

	Značná nevýhoda	Nevýhoda	Nepodstatné	Zcela nepodstatné
Dále může být páchána trestná činnost	1	11	1	0
Společnost je nedostatečně chráněna před pachateli	0	11	0	1
Pachatel se vrací zpět do závadového prostředí	2	7	2	1
Porušení dohledu neznamena přísnější potrestání pachatele	1	6	4	0

Zdroj: autorka

Podle očekávání byla za nejčastěji uváděnou nevýhodou brána možnost, že pachatel může dále páchat trestnou činnost a že v případě uložení POD není společnost dostatečně chráněna před pachateli. Žádná jiná odpověď nepřivedla respondenty k tak výrazné shodě. To může vypovídat o tom, že lidé v alternativních sankcích nevidí žádný trest pro pachatele. Že ve společnosti nadále přetrvává názor, že nejúčinnějším trestem pro pachatele TČ je vězení. Pokračování v páchání trestné činnosti je jedním z nejčastějších důvodů porušení dohledu a následnému zpřísnění jeho výkonu nebo přeměny na NEPO.

Dva respondenti nevěděli, co vybrat. Uvedli, že pokud pachatel poruší dohled, dochází fakticky k přísnějšímu potrestání, neboť je mu trest přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody nebo prodloužená zkušební doba, či zpřísněny stanovené přiměřené omezení nebo povinnosti.

6. Jak hodnotíte spolupráci se soudy?

Tabulka č. 7 Spolupráce PMS se soudy

	Dostatečná	Průměrná	Nedostatečná
Odpovědi respondentů	2	11	0

Zdroj: autorka

Nikdo z respondentů se nedomnívá, že spolupráce se soudy je nedostatečná. Soudy s PMS ČR musí spolupracovat minimálně při vypracovávání předrozsudkového šetření.

7. Dostavují se odsouzení k podmíněnému odsouzení s dohledem k výkonu dohledu v řádném termínu?

Tabulka č. 8 Účast pachatelů na výkonu dohledu

	Ve většině případů ano	Spíše ne	Ne
Odpovědi respondentů	11	1	0

Zdroj: autorka

Jeden z respondentů uvedl, že se nelze vyjádřit v těchto kategoriích. Záleží na konkrétním pachateli, případně jeho aktuální životní situaci.

Po pravomocném rozsudku soudu o uložení POD je o tomto informováno středisko PMS ČR sídlící v obvodu soudu, který o uložení sankce rozhodoval. Na jeho základě je pachateli, pověřeným střediskem PMS ČR, poslána pozvánka na zahájení spolupráce na výkonu dohledu s PMS ČR. To může být jeden z důvodů, proč se pachatelé k výkonu dohledu ve většině případů dostavují včas.

8. Jaký je obecně přístup pachatelů k výkonu dohledu dle plnění jednotlivých zákonných povinností?

Tabulka č. 9 Spolupráce pachatelů při výkonu dohledu

	Zodpovědný přístup	Zpravidla zodpovědný	Zpravidla nezodpovědný	Zcela nezodpovědný
Dostavovat se k pracovníkovi PMS ČR ve stanovených lhůtách	0	11	2	0
Umožnit pracovníkovi PMS ČR vstup do obydlí	2	11	0	0
Spolupráce s pracovníkem PMS ČR na základě probačního plánu	0	10	3	0
Informování pracovníka PMS ČR o okolnostech důležitých k výkonu dohledu	0	13	0	0
Plnění a výkon stanovených přiměřených povinností a omezení	0	10	3	0

Zdroj: autorka

Je docela překvapující, že ani jeden respondent neuvedl zcela nezodpovědný přístup pachatele při plnění zákonných povinností dohledu ani u jedné z kategorií. Opět tu vyvstává otázka, že pokud jsou podle respondentů pachatelé opravdu tak zodpovědní a převážně své povinnosti plní, co způsobuje to, že dochází ke zpříšňování jejich dohledů nebo přeměnám? Samozřejmě k tomu nedochází pravidelně u všech pachatelů, v tomto případě měla autorka na mysli ty, u kterých k tomuto dochází.

Mezi zákonné povinnosti, které pachatelům způsobují problém, lze uvést dostavování se k probačnímu úředníkovi včas, spolupráce s probačním úředníkem na základě probačního dohledu a plnění výkonu stanovených přiměřených povinností a omezení.

Jak už bylo několikrát uvedeno výše, porušování zákonných povinností pachatelů odsouzených k podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem by mohlo vést k prodloužení délky dohledu nebo zpřísnění uložených přiměřených povinností nebo omezení. Pokud jde o zásadní a opakované porušování dohledu, resp. jeho zákonných povinností, je možno tento trest podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem přeměnit na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody.

3. Analýza spisů

Pro snazší analýzu a interpretaci dat a lepší orientaci ve výsledcích šetření byly stanoveny charakteristiky, podle kterých byla následně analýza spisů realizována a zjišťována data. Pro analýzu spisů bylo použito 43 probačních spisů.

Tabulka č. 10 Výsledky dohledu

Výsledek dohledu		Počet případů
Osvědčení se		5
Odsouzený zemřel		2
Zrušen amnestií		2
Přeměna stávající podmínky na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	Za stejný trestný čin	13
	Neplnění podmínek dohledu	5
	Za jiný trestný čin	8
Uložen nový dohled		3
Přeměna předchozí podmínky		4
Zrušen trestním příkazem		1
Celkem		43

Zdroj: autorka

Zjištěné výsledky příliš neodpovídají očekávanému pozitivnímu efektu uložené sankce. Institut POD byl do českého trestního práva zakotven již v roce 1998, je zde tedy již dlouhou dobu na to, aby mohly být výsledky dohledů o něco příznivější. Překvapivý je velmi nízký počet pachatelů, kteří se po uložení dohledu osvědčili, a docela vysoký ukazatel u pachatelů, kterým byl stávající dohled zpřísněn nebo přeměněn na NEPO.

3.1 Sociálně – demografické údaje o pachatelích

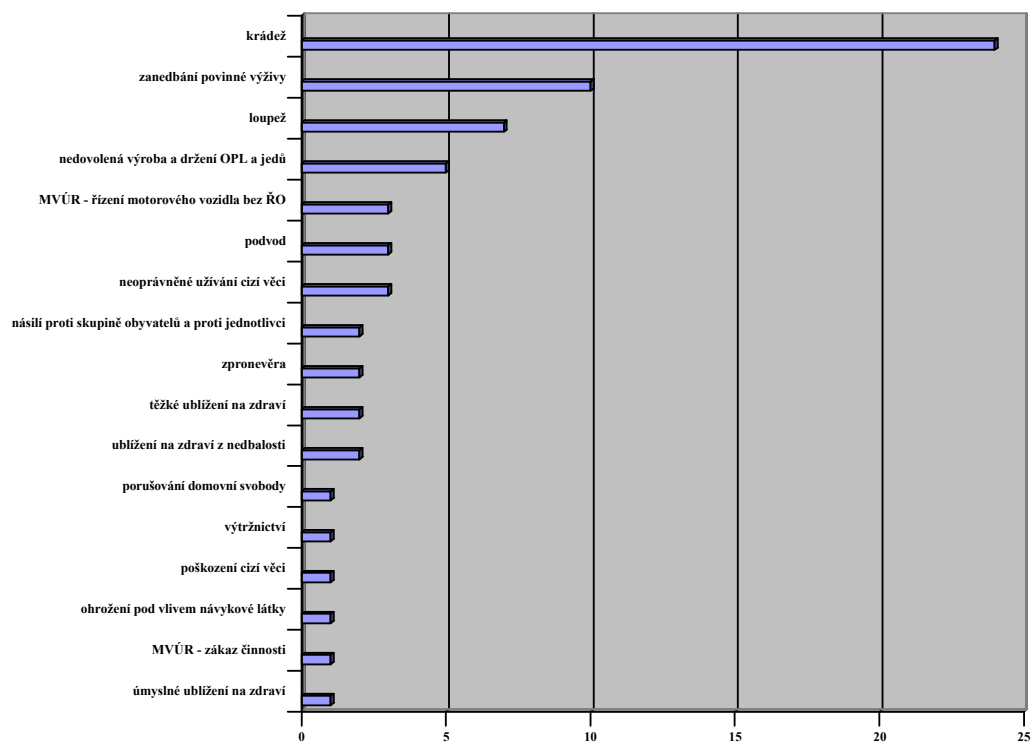
Z probačních spisů vyplývá, že pachatelé, kteří mají dobré rodinné nebo sociální zázemí, práci, přátele, pohodový „start“ do života, čistý trestní rejstřík před spácháním trestného činu, pak mají větší šanci a lepší motivaci k bezproblémovému plnění podmínek dohledu a návratu k běžnému životu. Z hlediska závažnosti spáchaného trestného činu z jejich

strany jde většinou o nedbalost nebo nedostatečnou rozvážnost činu. Z vyšetřování, jednání před soudem a následné spolupráce s PMS ČR se poučí a riziko recidivy je velmi nízké.

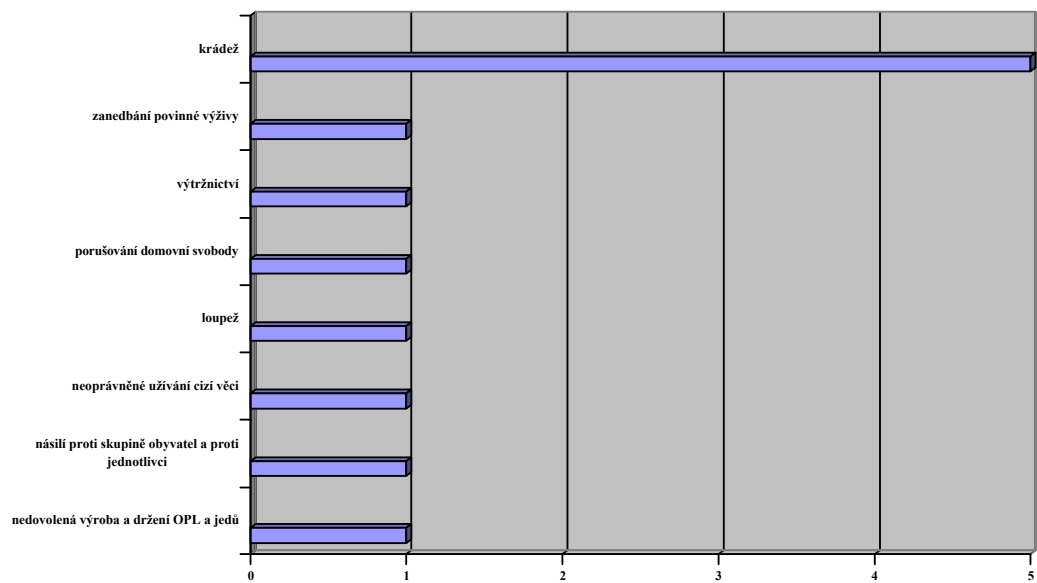
Opačný problém je s pachateli, kteří již nějaký trestný čin v minulosti spáchali. Tito jedinci většinou nemají funkční rodinu či jakékoli zázemí nebo jsou pod vlivem některé ze závislostí. Spolu s nahromaděnými dluhy a neschopností řešit tyto problémy, je míra jejich rizikovitosti a recidivy velmi vysoká. Tato slova potvrzují výsledky analýzy probačních spisů, kdy byla jen necelá 1/3 rodin pachatelů TČ funkčních a více jak 2/3 rodin pachatelů TČ nefunkčních.

3.2 Kriminální minulost pachatelů v současné době odsouzených k trestu podmíněného odsouzení s dohledem

Výčet trestných činů z minulosti pachatelů (bez ohledu na způsob potrestání), kterým je nebo byl v současné době uložen trest podmíněného odsouzení s dohledem, znázorňuje graf č. 3. Jde o výčet od nejčastějších po nejméně časté trestné činy. Graf č. 4 znázorňuje výčet trestných činů, za které byl pachatelům v minulosti uložen trest podmíněného odsouzení s dohledem, a nyní pro další trestný čin byli odsouzeni ke stejnému trestu, tedy podmíněnému odsouzení s dohledem.

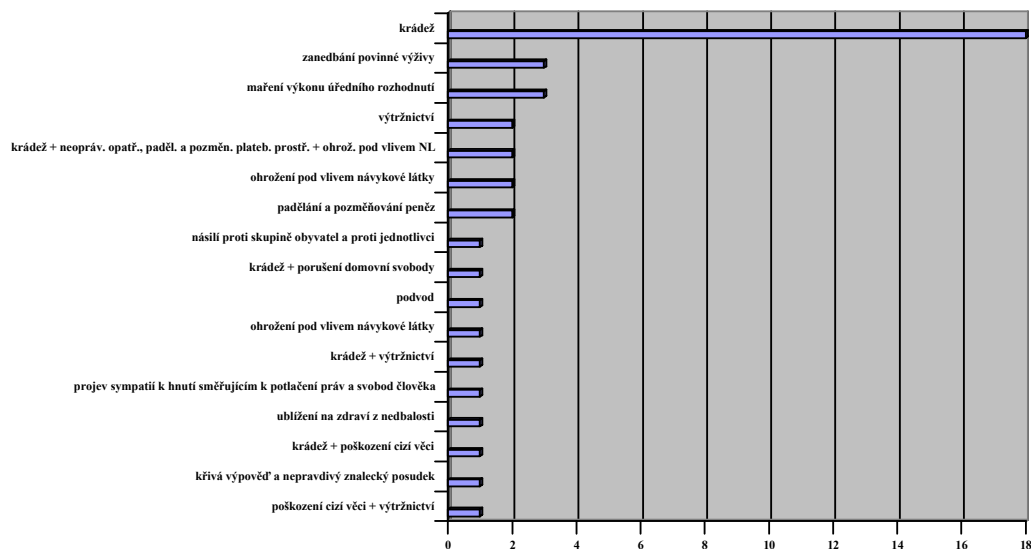
graf č. 3 Trestné činy z minulosti pachatelů

graf č. 4 Tresty s uložením POD

3.3 Nynější situace pachatelů trestné činnosti odsouzených k trestu podmíněného odsouzení s dohledem

Výčet a četnost trestných činů, za které je nebo byl v současnosti uložen dohled znázorňuje graf č. 5

graf č. 5 Současná TČ a uložení POD

Následná interpretace dat se týká délky dohledů a trestné činnosti, za který byl tento dohled uložen, s ohledem na osvědčení se či neosvědčení po uložení dohledu. Zajímavé je povšimnout si různé typologie trestných činů. Tabulka č. 11 uvádí nejdelší uložený dohled, tabulka č. 12 poté dohled uložený na nejkratší dobu.

Tabulka č. 11 Délka dohledu I

	Délka dohledu	Trestný čin
Osvědčení se	24 měsíců	Padělání a pozměnění peněz
Neosvědčení se	60 měsíců	Krádež, maření výkonu úředního rozhodnutí

Zdroj: autorka

Tabulka č. 12 Délka dohledu II

	Délka dohledu	Trestný čin
Osvědčení se	6 měsíců	Křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek
Neosvědčení se	12 měsíců	Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka

Zdroj: autorka

Tabulka č. 13 Uložení dohledu, i když byl pachatel v minulosti odsouzen k NEPO

Nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	Za stejný trestný čin	Za jiný trestný čin
Počet uložení	9	5

Zdroj: autorka

Vysoké číslo u případů, kdy byl pachatelům opětovně dohled přeměněn na NEPO může signalizovat sílu ovlivnění jedince vězeňským prostředím a tedy ztíženou schopnost navrátit se do běžného života.

Tabulka č. 14 Uložení dohledu, i když byl pachatel dříve odsouzen několikrát k NEPO

Odsouzení k NEPO v minulosti	Počet odsouzení k dohledu nyní za stejný trestný čin, za který byl v min. v NEPO	Počet odsouzení k dohledu nyní za jiný trestný čin, ze který byl v min. v NEPO
1x	0	7
2x	1	0
3x	1	0

Zdroj: autorka

Ukládání dohledu i v případech, kdy byl pachatelům v minulosti již několikrát dohled uložen, následně zpřísněn nebo přeměněn na NEPO se nezdá jako velmi dobrá praxe. Na toto poukazují tabulka č. 15, tabulka č. 16 a také tabulka č. 17.

Čím je neustálé porušování dohledu ze strany pachatelů způsobeno nelze jednoznačně říci. Zda je chyba v nastavení sankce nebo na straně pachatelů, je otázka, na kterou ještě nebyl nikdo schopen jasně odpovědět.

Tabulka č.15 Uložen dohled, i když v minulosti POD bylo přeměněno na NEPO

Přeměna podmíněného odsouzení s dohledem na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody v minulosti			
	Stejný trestný čin	Jiný trestný čin	Nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody+podmíněné propuštění
Počet případů	5	2	1

Zdroj: autorka

Tabulka č. 16 Uložen dohled, i když již v minulosti uložen byl

Dohled	Stejný trestný čin	Jiný trestný čin
Počet případů	5	8

Zdroj: autorka

Tabulka č. 17 Přeměna dohledu

			Počet případů
Přeměna v minulosti	NEPO	Stejný trestný čin	3
		Jiný trestný čin	1
	Prodloužení podmínky	Stejný trestný čin	0
		Jiný trestný čin	2

Zdroj: autorka

Další část textu se týká menšího souboru pachatelů, kteří se po uložení dohledu osvědčili.

Tabulka č. 18 Trestné činy pachatelů, kteří se osvědčili

Trestný čin	Počet případů v celých číslech
Křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek	1
Ublížení na zdraví z nedbalosti	1
Padělání a pozměnění peněz	2
Zanedbání povinné výživy	1

Zdroj: autorka

Pachatelé, kterým byl uložen dohled a kteří se osvědčili, byli nejčastěji potrestáni za trestný čin padělání a pozměnění peněz. Ostatní pachatelé byli odsouzeni za křivou výpověď a nepravdivý znalecký posudek; ublížení na zdraví z nedbalosti; zanedbání povinné

výživy. Jedná se tedy o méně závažnou trestnou činnost, za kterou trestní zákoník v základních sazbách nestanovuje více než 5 let odnětí svobody, resp. 2 roky nebo zákaz činnosti.

Tabulka č. 19 Délka POD u pachatelů, kterým byl uložen dohled a po jeho skončení se osvědčili

Délka trestu/dohledu	Počet případů v celých číslech
12 m/24 m	1
18 m/24 m	1
TS podmíněně zastaveno/12 m	1
Podmíněné upuštění od potrestání/6 m	1
4 m/12 m	1

Zdroj: autorka

Nejdelší uložený trest u pachatelů, kteří se později osvědčili byl, 18 m s podmíněným odkladem na 24 m se současně uloženým dohledem. Nejkratší dohled trval 6 m, kdy bylo od potrestání pachatele podmíněně upuštěno.

Tabulka č. 20 Stav trestního rejstříku u pachatelů, kteří se osvědčili

Trestní rejstřík	Počet případů v celých číslech
Čistý trestní rejstřík	4
Dřívější záznam	1

Zdroj: autorka

Čtyři pachatelé, kterým byl v současné době uložen dohled a zároveň se osvědčili, měli před uložením tohoto dohledu tzv. čistý trestní rejstřík. Jeden pachatel již měl záznam v rejstříku trestů, za jaký trestný čin k záznamu do rejstříku trestů došlo, zobrazuje tabulka č. 21.

Tabulka č. 21 Trestná činnost

Počet dřívějších záznamů	Trestný čin
1	Zanedbání povinné výživy

Zdroj: autorka

Tabulka č. 22 Rodinné zázemí pachatelů, kteří se při dohledu osvědčili

Rodina	Počet případů v celých číslech
Úplná	2
Neúplná	3

Zdroj: autorka

Vliv rodiny na život pachatele před spácháním trestné činnosti i po ní se ukazuje být velmi důležitý a v některých případech možná i rozhodující. Jak je uvedeno již výše, narušené vztahy v rodině a její následná nefunkčnost může být spouštěčem k páčání trestné činnosti, nebo důvodem neosvědčení se po uložení POD. Naopak fungující a podporující rodina může snížit riziko spáchání trestné činnosti, nebo pachatelům pomoci při jejich opětovném návratu k běžnému životu bez překračování zákonných norem. Na rodinný stav pachatelů, kteří se osvědčili, ukazuje tabulka č. 23.

Tabulka č. 23 Rodinný stav pachatelů, kteří se osvědčili

Rodinný stav	Počet případů v celých číslech
Rozvedený, sám	1
Rozvedený, přítelkyně	1
Ženatý	1
Svobodný, přítel	1
Svobodný, přítelkyně	1

Zdroj: autorka

Tabulka č. 24. Práce/zaměstnání u pachatelů, kteří se po uložení dohledu osvědčili

Práce/zaměstnání	Počet případů v celých číslech
OSVČ	1
ÚP	1
Plný pracovní poměr	1
Brigáda	1
ÚP + brigáda	1

Zdroj: autorka

Cesta k zaměstnání nebo jakékoli legální výdělečné činnosti po dřívějším spáchání trestného činu je velmi složitá. Téměř na všech pracovních pozicích jsou vyžadovány výpisy z rejstříku trestů, trestní bezúhonnost apod. Tato skutečnost způsobuje další blok při návratu

do života bez trestné činnosti. Práce však může být i něčím, co člověka podporuje k plnění stanovených podmínek při dohledu a snaze při řešení stávajících problémů.

Poslední část analýzy spisů tvoří oblast týkající se spolupráce pachatelů s PMS ČR při výkonu dohledu, jejich plnění probačního plánu a stanovených přiměřených povinností a omezení apod. Všechny tyto zákonné podmínky slouží jako hodnotící kritéria při zpracovávání závěrečné zprávy PMS ČR o osvědčení/ neosvědčení, k čemuž přihlíží i soud při svém závěrečném a konečném rozhodnutí, o splnění podmínek a osvědčení/neosvědčení pachatele. Jak vybrané povinnosti plnili pachatelé z výzkumného vzorku prezentují tabulka č. 25 a tabulka č. 26.

3.4 Vlastní výkon a zajištění dohledu

Tabulka č. 25 Kontakt s PMS ČR

			Počet případů
Kontakt s PMS ČR	Bezproblémový, klient se osvědčil		5
	Nenavázán	VTOS nebo vazba u klienta	5
		Neochota klienta spolupracovat	3
		Zemřel	2
		Přeměna dohledu na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody před zahájením dohledu	2
	Dle zákonem stanovených podmínek, ale v průběhu zrušen dalším trestním příkazem		26

Zdroj: autorka

Tabulka č. 26 Důvody zrušení dohledu

			Počet případů
Dohled zrušen	Trestním příkazem	Souhrnný trest	8
		VTOS za dřívější trestnou činnost	1
		Trestná činnost během dohledu	11
		Klient ve VTOS při zahájení dohledu, následně se nedostavil na PMS ČR	4
		Přeměnou dohledu na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	1
	Neplnil podmínky dohledu	Přeměna na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a následná amnestie	1

Zdroj: autorka

4. Porovnání výsledků dotazníkového výzkumného šetření a analýzy spisů

VP1: Pracovníci PMS ČR se domnívají, že ukládání dohledu u podmíněně odsouzených je soudy nadužíváno.

Z dotazníků rozdaných pracovníkům PMS ČR se ukázalo, že pracovníci PMS ČR se domnívají, že ukládání trestu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je ukládáno přiměřeně. V jednom případě se objevil dodatek, že je tato sankce ukládána u mladistvých přiměřeně, kdežto u dospělých je ukládání příliš časté.

Z výsledků analýzy spisů však bylo zjištěno, že soudy tuto sankci ukládají často také osobám, jimž v minulosti byl dohled uložen, ať už za stejný (v pěti případech) či jiný (v osmi případech) trestný čin. Dokonce také v případech, kdy byli odsouzení již v minulosti odsouzeni i k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, a to za stejný trestný čin (v devíti případech) nebo za jiný trestný čin (v pěti případech). Jen čtyři odsouzení neměli záznam v rejstříku trestů.

Vzhledem k odlišným výsledkům výzkumných šetření nelze vytyčený výzkumný předpoklad potvrdit.

VP2: Pracovníci PMS ČR se domnívají, že nynější právní úprava podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je dostatečná.

Všichni oslovení respondenti uvedli, že nynější právní úprava trestu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je spíše dostatečná. Jen jeden respondent navrhl doplnit platnou právní úpravu tak, aby pracovníci Probační a mediační služby ČR měli postavení úřední osoby, tudíž lepší právní ochranu a zabezpečení.

Výzkumný předpoklad byl provedeným šetřením potvrzen.

VP3: Dohled u osob podmíněně odsouzených je opětovně ukládán i osobám, u kterých byl předchozí dohled porušen.

Z analýzy spisů vyplynulo, že v pěti případech, ve kterých byl v minulosti uložen dohled, stejně jako v současnosti, se jednalo o dohled uložený za stejný spáchaný trestný čin. V osmi případech šlo o spáchání jiného trestného činu, než za který byl dohled uložen v minulosti. Z toho byl v minulosti dohled porušen a přeměněn na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody u třech případů za spáchaný stejný trestný čin, jako byl nyní uložen dohled. V jednom případě byl tento dohled porušen a přeměněn na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody za jiný spáchaný trestný čin než u nynějšího dohledu. U dvou případů

byl předchozí dohled porušen a došlo k prodloužení podmínky za spáchání jiného trestného činu, než za jaký byl nyní uložen dohled.

Výzkumný předpoklad byl provedeným šetřením potvrzen.

VP4: Více než polovina odsouzených k podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem se osvědčí.

Z celkového počtu 43 zkoumaných spisů se osvědčilo 5 odsouzených. Ve dvou případech byla udělena odsouzenému amnestie prezidenta ČR. Stejně tak ve dvou případech odsouzený v průběhu dohledu zemřel. Nelze tedy ani předpokládat, zda by se osvědčili či nikoli. Z probačního spisu však bylo zjištěno, že ani jeden z odsouzených, kteří později zemřeli, řádně nekontaktovali PMS ČR se zahájením dohledu ani nijak dále nespolupracovali. Toto jednání je bráno jako neplnění povinností dohledu a je pravděpodobné, že pokud by své chování případně nezměnili, došlo by k přeměně na nepodmíněné odsouzení nebo prodloužení podmínky nebo uložení další přiměřené povinnosti, dle zákonných možností. V dalších třinácti případech byl odsouzeným k podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem tento dohled zrušen za spáchání stejného trestného činu jako byl uložen nynější dohled. U osmi případech se jednalo o přeměnu za spáchání jiného trestného činu. Pět odsouzených neplnilo zákonné podmínky a povinnosti dohledu, proto jim byl tento dohled přeměněn. Třem odsouzeným byl uložen nový dohled, převážně za spáchání další trestné činnosti v průběhu dohledu nebo za předchozí trestnou činnost. Podmínka uložená za předchozí trestný čin, byla přeměněna čtyřem odsouzeným tudíž byl nynější dohled zrušen. A konečně v jednom z případů byl dohled zrušen trestním příkazem. Jen 4 pachatelé neměli v minulosti záznam v rejstříku trestů a jen jeden, kterému byl v minulosti uložen trest podmíněného odsouzení s dohledem, se po uložení POD osvědčil.

Výzkumný předpoklad nebyl provedeným šetřením potvrzen.

Toto může signalizovat, že soudy v mnoha případech nežádají PMS ČR o vypracování podrobné analýzy pachatelovy situace, na základě které by mohly lépe rozhodnout, zda danou sankci uloží či nikoli, zda je právě pro tohoto konkrétního pachatele dostatečná a především vhodná. Možností také je, že toto předrozsudkové hodnocení si vypracovat nechá, ale při závěrečném rozhodování na něj nebere dostatečný zřetel. Tím se může efektivita a účinnost dané sankce vysokou měrou snižovat.

III. ZÁVĚRY

1. Shrnutí

Diplomová práce se zabývala podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody s dohledem, jeho uplatněním a výkonem z hlediska praxe Probační a mediační služby. Práce byla rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

Teoretická část obsahovala celkem čtyři kapitoly, v rámci kterých se autorka věnovala především problematice systémů trestání a druhům, které lze za spáchání trestné činnosti udělit. Stěžejní část práce byla věnována samotnému trestu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a jeho uplatnění v aplikační praxi. Výklad byl zaměřen i na instituci Probační a mediační služby ČR, její počátky, rozvoj, pravomoci, personální zajištění.

Praktická část práce byla rozdělena na části: metodologii a analýzu a část prezentaci získaných poznatků a výsledků šetření. *Obsah metodologické části* tvořil teoretický popis výzkumu, který byl v praktické části poté proveden. Byla zde popsána stanovená metoda výzkumu a metoda sběru dat. V této části byl vysvětlen také důvod, proč byla zvolena kvantitativní metoda výzkumu. Dále byl nastíněn i průběh výzkumu.

Část obsahující výsledky šetření byla zaměřena na analýzu a prezentaci výsledků získaných při šetření. Cílem analýzy byla také snaha najít odpověď na výzkumnou otázku: **„Jak pracovníci Probační a mediační služby hodnotí ukládání a průběh výkonu dohledu a přístup pachatelů podmíněně odsouzených k plnění podmínek dohledu?“** .

Tato část práce analyzovala a vyhodnocovala data získaná při dotazníkové výzkumné sondě a analýze probačních spisů.

Dotazník byl postupně analyzován podle otázek kladených respondentům. Tyto otázky byly zaměřeny na získání informací k uplatňování a výkonu dohledu u podmíněně odsouzených. Dále jaká je četnost ukládání této sankce ze strany soudů, přehled charakteristik, které je třeba brát v úvahu při uplatňování podmíněného odsouzení s dohledem v aplikační praxi a zda je nynější právní úprava dostatečná. Pracovníci Probační a mediační služby byli také dotazováni na to, jaké výhody a nevýhody této sankce vidí a jak hodnotí spolupráci se soudy. Pozornost byla zaměřena také na plnění zákonných povinností spojených s dohledem ze strany pachatelů. Analýza spisů vycházela z předem stanovených kritérií, které potom pomohly ke snazšímu vyhodnocování získaných dat. Jednotlivá kritéria se soustředila na informace o sociálním zázemí pachatele, jeho kriminální minulost, trestnou činnost,

za kterou mu bylo uloženo podmíněné odsouzení s dohledem, a jeho spolupráci s Probační a mediační službou při výkonu dohledu.

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že podmíněné odsouzení s dohledem je ukládáno za širokou škálu trestných činů. V mnoha případech není brán ohled na kriminální minulost pachatele, která může výkon dohledu ze strany pachatele do značné míry ovlivnit. Více než polovina pachatelů se ve zkušební době neosvědčila. Uložené podmíněné odsouzení s dohledem bylo těmto jedincům přeměněno na nepodmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody; podmíněné odsouzení nebo délka dohledu byla prodloužena. Jen zanedbatelnému počtu pachatelů byla uložena dosud neuložená přiměřená povinnost nebo přiměřené omezení dle zákona. Stejně tak více než polovina pachatelů, kterým byl v současné době uložen dohled, není schopna dodržovat závazky z něj vyplývající. Velký vliv na tuto situaci a chování odsouzených má jejich, většinou nefunkční, rodinné a sociální zázemí. Z těchto důvodů pak odsouzení ztrácí motivaci, schopnost a podporu při plnění výkonu dohledu. Velkou roli v těchto situacích sehrávají i dluhy, které má mnoho odsouzených a není schopno je řádně splácet. Jednotlivé dluhy postupem času narůstají a tím způsobují odsouzeným další problémy a v mnohých případech i opakované trestní stíhání.

V rámci podmíněného odsouzení lze efektivitu dohledu jen obtížně zjišťovat. Do značné míry je ovlivňována osobností jedince a jeho aktuální životní situací. Záleží na každém jedinci, jak se k dané situaci postaví a jakým způsobem se ji rozhodne řešit.

Na základě provedeného výzkumu a jeho výsledků lze říci, že ukládání podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je spíše přiměřené. Průběh a výkon dohledu a přístup pachatelů k jeho plnění je ovlivněn zákonnými podmínkami, osobností pachatele, jeho přístupem, způsobem práce s pachatelem a aktuálními situacemi v životě pachatele. Většina odsouzených k podmíněnému odsouzení s dohledem má snahu docházet na Probační a mediační službu a plnit své povinnosti spojené s dohledem. Jsou však i klienti, kteří nespolupracují, nedochází, pravidla nedodržují, nereagují ani na opakované výzvy ze strany Probační a mediační služby. Ti se také často dopouštějí opětovné trestné činnosti, o které pak PMS ČR není policií zpětně informována. Jako velký problém se ukázala nezaměstnanost většiny klientů v evidenci Probační a mediační služby. Mají-li záznam v rejstříku trestů, jen malá část zaměstnavatelů je ochotna dát jim práci. Možnost, jak tuto situaci řešit, by mohlo být zavedení databáze zaměstnavatelů, kteří by tyto klienty zaměstnávali, jak poznamenal jeden z oslovených respondentů. Ke zlepšení efektivity této sankce by mohlo přispět šetření Probační a mediační služby, které by vydalo doporučení o vhodnosti uložení sankce ještě před jejím samotným uložením soudy. Neopomenutelnou

součástí tohoto šetření, které vychází z podrobné analýzy aktuální situace obviněného, by se měla stát informace o kriminální minulosti obviněného, jeho postoji k trestné činnosti, motivaci k nápravě a především zda je schopen porozumět tomu, co ho při uložení dohledu čeká. Ke zvýšení efektivity by mohl přispět také vyšší počet pracovníků PMS ČR, aby dohled mohl být intenzivnější, zejm. aby měl pracovník na každého klienta více času, mohl navázat lepší vztah, častěji se mu věnovat a poskytovat mu to, co klient nejvíce potřebuje.

2. Doporučení

Výsledky provedeného šetření a analýzy spisů neukázaly žádné závažné nedostatky v oblasti legislativní, takže není nutno novelizovat trestní předpisy ve vztahu k podmíněnému odsouzení s dohledem.

V oblasti aplikační praxe uplatňování a výkonu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem by bylo vhodné přistoupit k opakovanému proškolení personálu, jak na straně Probační a mediační služby ČR, tak na straně soudců, resp. státních zástupců, zejména v následujících směrech:

- zlepšování a prohlubování vzájemné spolupráce při výkonu a uplatňování podmíněného odsouzení s dohledem, což by mohlo vést k ještě větší efektivitě této sankce;

- při vzdělávání vycházet z dobré zahraniční praxe, ať už států evropských, např. Nizozemí nebo zámořských, např. Kanady; pro soudce je k dispozici justiční akademie v Kroměříži, kde si mohou neustále prohlubovat své znalosti, dovednosti a zkušenosti na teoretické úrovni;

- rozvoj metod práce s klientem, hledání nových způsobů práce s klientem;

- podpora neziskových organizací, zabývajících se problematikou zaměstnávání osob se záznamem v rejstříku trestů, ze strany státu; ty by mohly dále svoji práci zaměřovat především na prevenci v oblasti kriminality a integraci lidí zpět do společnosti; pomáhat s orientací v běžném životě, např. vyřizování ztracených nebo neplatných dokladů; také při psaní životopisů; s dluhovým poradenstvím;

V oblasti výzkumu by bylo třeba:

- zaměřit se na možnosti zlepšení vzájemné spolupráce mezi pracovníky Probační a mediační služby a soudy; výzkum v této oblasti by se mohl zacílit na hloubku spolupráce při vypracovávání předrozsudkových hodnocení, na míru využití těchto šetření soudy při rozhodování o udělení sankce, na pohled soudců k aplikaci této sankce a její využívání v praxi;

- zaměřit se na výzkum vlastního výkonu této sankce se zaměřením na intenzitu práce s pachateli, jejich možnost vyjádřit se k uložení této sankce a schopnosti následného plnění apod.

- v neposlední řadě by bylo vhodné vyzkoumat a porovnat ukládání a výkon této sankce, tedy podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, s jinou alternativní

sankcí, např. obecně prospěšnými pracemi. Opět se zaměřením na vhodnost jejich ukládání, práci s pachateli, plnění jednotlivých sankcí, ochotu pachatelů plnit uložené sankce apod.

Použitá literatura

Publikované zdroje

DERKS, J., VAN KALMTHOUT, A.M. *Probation and Probation Services in the EU accession countries*. The Netherlands: Wolf Legal Publisher, 2002. 143 s. ISBN 80-7338-007-2.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd., Praha: Karolinum, 2007. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.

DOUBRAVOVÁ, D. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. 56 s. ISBN nevedeno.

FRYŠTÁK, M. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2008. 173 s. ISBN 978-80-87071-70-0.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*, 2. vyd., Nakladatelství C.H.Beck, Praha: 2012. 921 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*. Praha: Nakladatelství Portál, s.r.o., 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.

PÚRY, F. *Podmíněné odsouzení s dohledem*. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Velké komentáře. Trestní zákoník I, Obecná část (§ 1-139)*, 2. vyd., Nakladatelství C.H.Beck, Praha: 2012. 3563 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ROZUM, J., KOTULAN, P., VŮJTEK, J. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha: IKSP, 2000. 149 s. ISBN 80-86008-77-0.

SCHEINOST, M. a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: IKSP, 2010. 231 s. ISBN 978-80-7338-096-0.

SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2005. 118 s. ISBN 80-7318-261-0.

ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Nakladatelství Leges, s.r.o., Praha: 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.

ŠÁMAL, P. a kol. *Velké komentáře. Trestní zákoník I, Obecná část (§ 1-139)*, 2. vyd., Nakladatelství C.H.Beck, Praha: 2012. 3563 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

SOTOLÁŘ, A. a kol. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí*. 1. díl, Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001. 607 s. ISBN nemá.

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2012. 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VÁLKOVÁ, H. *Probační dohled*. In ŠÁMAL, P. a kol. *Velké komentáře. Trestní zákoník I, Obecná část (§ 1-139)*, 2. vyd., Nakladatelství C.H.Beck, Praha: 2012. 3563 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z., ADAMCOVÁ, Z. *Zákon o probaci a mediaci – komentář*. Praha: Nakladatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2002. 115 s. ISBN 80-86432-32-7.

ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediální služby*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007. 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

Internetové zdroje:

Internetové stránky **Probační a mediální služby**. Dostupné na www.pmscr.cz. cit. dne 12. 11. 2012.

Internetové stránky **Justice.cz**. Dostupné na cslav.justice.cz. cit. dne 8.2.2013.

Další použité zdroje:

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Probační rejstřík – Agendový informační systém Probační a mediační služby (AIS PMS) v letech 2011-2012 [online]

KOŘÍZKOVÁ, D. *Probace a mediace*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. 114 s.

DUŠEK, L. Kde hledat příčiny přeplněných věznic. Praha: Národohospodářský ústav AVČR, 2012. (online) dostupné na idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2012_04.pdf .

Seznam příloh

Příloha č.1 Dotazník

Vaše vzdělání:

Pracujete na pozici: Probační úředník / probační asistent

Vaše specializace je: Dospělí / mladiství

Vaše praxe u Probační a mediační služby činí:

Kolik případů dohledu jste za svou praxi u Probační a mediační služby vedl/a, případně dozoroval/a?

1. Je podle Vašeho názoru ukládání Podmíněného trestu s dohledem ze strany soudů a charakteristiky pachatelů optimální (hodící se zaškrtněte)?

Zcela optimální

Ukládání je přiměřené

Ne, je ukládáno příliš často

2. Co je dle Vašeho názoru při uplatňování PO v aplikační praxi třeba vždy zvažovat:

a) v oblasti soudní praxe

b) v oblasti zajištění výkonu PO probačním úředníkem

v jiné oblasti (laskavě upřesněte)...

3. Je, podle Vás, nynější právní úprava (hodící se zaškrtněte):

Zcela dostatečná   Spíše dostatečná   Spíše nedostatečná   Nedostatečná (uveďte prosím rezervy)

4. V čem spatřujete výhody této sankce? (pomocí 4 stupňové škály, kdy 1 je nejvýznamnější, 4 nejméně významné)

1 značná výhoda   2 výhoda   3 nepodstatné   4 zcela nepodstatné

Pachatel zůstává v přirozeném prostředí

1   2   3   4

Dochází k náhradě škody

1   2   3   4

Nedochází k přeplnění věznic

1   2   3   4

Lze na něj pozitivně působit

1   2   3   4

Jiné...

5. V čem spatřujete nevýhody této sankce? (pomocí 4 stupňové škály, kdy 1 je nejvýznamnější, 4 nejméně významné)

1 značná nevýhoda   2 nevýhoda   3 nepodstatné   4 zcela nepodstatné

Dále může být páchána trestná činnost

1   2   3   4

Společnost je nedostatečně chráněna před pachateli

1   2   3   4

Pachatel se vrací zpět do závadového prostředí

1   2   3   4

Porušení dohledu neznamená přísnější potrestání pachatele

1   2   3   4

Jiné...

6. Jak hodnotíte spolupráci se soudy?

Dostatečná   Průměrná   Nedostatečná (uveďte prosím rezervy)

7. Dostavují se odsouzení k podmíněnému odsouzení s dohledem na výkon dohledu v řádném termínu?

Ve většině případů ano   Spíše ne   Ne, dostavují se až na výzvu PMS

8. Jaký je obecně přístup pachatelů k výkonu dohledu, dle plnění jednotlivých zákonných povinností (pomocí 4 stupňové škály, kdy 1 je nejlepší, 4 nejhorší)

1 zodpovědný přístup 2 zpravidla zodpovědný 3 zpravidla nezodpovědný 4 zcela nezodpovědný

Dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve stanovených lhůtách

1 2 3 4

Umožnit pracovníkovi PMS vstup do obydlí

1 2 3 4

Spolupráce s probačním úředníkem na základě probačního plánu

1 2 3 4

Informování pracovníka PMS o okolnostech důležitých k výkonu dohledu

1 2 3 4

Plnění a výkon stanovených přiměřených povinností či omezení

1 2 3 4